

Põhiseadusliku Assamblee

seitsmes istung

25.oktoober 1991

Juhataja: Tere hommikust! Alustame Põhiseadusliku Assamblee järjekordset istungit. Kohaloleku kontroll. Kohal on 35 Assamblee liiget.

Eilsel juhatusel istungil, millest võtsid osa ka toimkondade juhid, koostati päevakorraprojekt, mis on teie kaustas. Ma loodan, et olete jõudnud sellega tutvuda. Panen hääletusele, kes on esitatud päevakorraprojekti poolt. Hääletame. 29 poolthäälega, 3 vastuhäälega on meil päevakord kinnitatud.

Juhatusel koosolekul lepiti kokku, et kõigepealt arutatakse küsimust ekspertide kinnitamise kohta, siis Assamblee järgmise nädala tööplaani ja siis alustame teist lugemist, mis kestab vähemalt järgmise 4 nädala lõpuni, aga võib-olla pikemaltki. Täna tööpäeva osas on juhatusel ettepanek selline, et me püüaksime lõpetada umbes kell 18, mitte teha nii pikka tööpäeva, kui oli nädal aega tagasi. Kui me õhtul kella 18-ks ei jõua planeeritud tööd ära teha, siis on juhatusel ettepanek jätkata istungit homme kell 10.

Niisiis, esimesena võtame arutusele teile väljajaotatud päevakorras küsimuse nr.3, see on ekspertide kinnitamine teema- toimkondadele.

Eilsel juhatusel koosolekul arutati otsuseprojekt, mis on teie kaustas, läbi ja juhatusel hääletusega otsustati see esitada teile vastuvõtmiseks. Tuletan meelde, et kokkulepe toimkondade juhtidega on selline, et ühel toimkonnal on võimalik palgata kuni 3 eksperti. Kas selle otsuseprojekti kohta on küsimusi? Härra Leissonil on küsimus, palun.

E.Leisson: Lugupeetud eesistuja, kas II toimkonnalt ei laekunud ettepanekut eksperdi kohta, selle pidi tegema Ain Kaalep.

Juhataja: Ei ole laekunud.

Rohkem küsimusi ei ole, panen hääletusele otsuseprojekti ekspertide kinnitamise kohta. Hääletame. Poolt 24, vastu 4. Assamblee otsus ekspertide kinnitamise kohta on vastu võetud.

Asume järgmise päevakorraküsimuse juurde. Milline näeb

välja Assamblee järgmine töönaädal.

Selleks küsimuses on Assamblee juhatus kooskõlastatult toimkondade juhtidega esitanud teile otsuseprojekti Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee töö kohta 28.oktoobrist kuni 1.novembrini 1991. Sellele projektile on lisatud 28.-29.oktoobril toimuva konverentsi programm. Palun, kas on küsimusi? Küsimusi ei ole. Panen hääletamisele otsuseprojekti Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee tööplaani kohta 28.oktoobrist kuni 1.novembrini 1991. Hääletame. Poolt 27, vastu ei ole. Nimetatud otsus on vastu võetud.

Meil on jäänud veel hääletada üks punkt: alustada aluseks võetud põhiseaduse eelnõu teise aruande ärakuulamist ja läbiarutamist. Juhatus eilsel koosolekul lepidi kokku, et selle küsimuse arutamine toimub järgmiselt: kõigi toimkondade juhtidele antakse sõna aruande esimese osa esitamiseks. Niinimetatud teise lugemise käigus saavad kõik toimkondade juhid veel mitmel korral teise aruande esitamiseks sõna. Pärast aruande esimese osa ärakuulamist on võimalik toimkonnale, toimkonna juhile esitada küsimusi. Pärast küsimustele vastamist on võimalik kõigil sõna võtta. Kuid toimkond soovib panna hääletamisele üldküsimusi, probleeme, mille kohta on vaja teada Assamblee seisukohta, siis võib toimkond teha seda oma aruande esitamise ükskõik millisel etapil. See tähendab seda, et toimkond esitab probleemi, selle probleemi kohta esitatakse küsimusi, võetakse sõna ja siis läheb see üks probleem hääletamisele. Pärast seda toimkonna juht jätkab oma aruannet, ja kui vaja, katkestab selle uuesti, vastamaks küsimustele, kuulamaks ära sõnavõttud ja viimaks läbi hääletamist järgmise probleemi lahendamiseks. Teisel juhatuses koosoleku istungil lepidi kokku nii, et Assamblee liikmete apellatsioonid toimkondade otsustuste kohta vaadatakse läbi järgmise nädala neljapäeval ja reedese istungil. Seega on mul kõigile Assamblee liikmetele palve, et nad oma apellatsioonid Assambleele esitaksid, kuid nende hääletamine, läbivaatamine, läbiarutamine toimub järgmise nädala neljapäeval ja reedel.

Esimesena saab aruande esimese osa esitamiseks sõna I toimkonna esimees hr. Salum, palun. Kui hr. Salum peab vajalikuks ühe või teise probleemi osas pidada arutelu, palun sellest märku

anda ja me teeme nii, nagu oli meie kokkulepe eilsel juhatusel istungil. Palun, hr. Salum.

V.Salum: Kolleegid! Tegelikult ma pean tutvustama I toimkonna esimest aruannet, kuna ratsahpbuse seljas põlve peal ei saa nii kiiresti teha. I toimkonna kuuluvad preambula ühe peatüki ja kolmanda peatüki täiendatud eelnõu tekst, kus allakriipsutatud osa langeb ühte Jüri Adamsi eelnõu tekstiga. Allakriipsutamata osad on I toimkonna täiendused, preambulas on kõige pikem täiendus Hando Runnelilt ja see on ajalooline lühikokkuvõtte Eesti põhiseaduste väljakujunemisest, eriti raskes olukorras põhiseadusliku riigikorra taastamisest. Nii et I toimkonna enamus oli kindlalt selle poolt, et see preambula tuleks selliselt täiendada. Üks hääl oli vastu või erapooletu. Ma ei hakka ette lugema, mis seal see täiendus on, aga ta on selgitatav ja vajalik. Siis üldsätete §2 lõpp on samuti Hando Runneli ettepanek, millele me otsisime kohta, lõpuks jäi see üldsätete §2 lõppu. Eesti Vabariik ei luba oma riigi piires mitte ühegi teise riigi tugipunkte, ühegi teise riigi sõjaväe viibimist ega läbiliikumist. Ma arvan, et ükski suurrahvas ega ka suur vene rahvas ei lepiks sellega, kui Hiinal oleks pommituspolügoon Moskva lähistel, nagu paraku Eesti rahvas peab sellega leppima. Looduslikult üks kaunemaid paiku Kõrvemaal, Kontjärve, kus olid õppelaagrid, on muudetud pommituspolügooniks, ja Kursi kihelkonnas on ilus metsaküla samuti pommituspolügoon. Üldsätted, mida me §2 lõppu oleme pannud, on vajalikud Eesti rahvusterritooriumi puutumatuses, et see oleks ka põhiseaduslikult fikseeritud, et siis oleks millelegi toetada.

Üldsätetes on toodud terve rida lisa paragrahve, Eesti riigi hümniks Paciuse "Mu isamaa, mu õnn ja rõõm", et poleks vajadust hakata uuesti Eesti Vabariigi riigihümni looma, tööd on palju ja vajalikumat.

Siis on fikseeritud, et Eesti pealinn on Tallinn ja arvesse võttes professor Vahtre ettepanekut Eesti Vabariigi väljakuulutamise kohta, on §-s 9, et Eesti Vabariigi iseseisvuspäev on 24.veebbruar.

Need oleksid siis olulisemad täienduswed, meie toimkonna poolt on peatükk "Rahvas" lõpus - rahva suveräänsuse

kandjaks ja kujundamisel on erakondade osa määrav. Selle hümni-ettepaneku toimkond aktsepteeris.

Siis kaks küsimust, mis tuleksid hääletusele panna, on §40 ja 41 meie eelmises tekstis. Rahvahääletuse korraldamise otsustab kas Riigikogu või rahvahääletuse korraldamise otsustab riigivanem. Siin toimkond ei saanud ühtset seisukohta, see tuleks läbi hääletada. Sama on ka rahvaküsitluse puhul, kas selle korraldab Riigikogu või riigivanem.

Kordan veel ettepanekut, mida me eelmine kord palusime hääletusele panna, see on Riigikogu kahekojalisus. 5 toimkonna liiget on kahekojalise poolt, 2 ühekojalise poolt. Ja kas kohalikud omavalitsused on ühe- või kahetasandilised. Aga need kattuvad juba teiste toimkondade tööga.

IV peatükk - seadusandlus. Sellega seoses on meil tõsisemaid probleeme, just sellega, mitte niivõrd Adamsi eelnõu teksti osas, mis meile üldiselt meeldib, kuivõrd seadusandluse osas. Kes otsustab, kas meil praegu toodetavad seadused on meie põhiseadusega kooskõlas või mitte, sest õigushoidjal ja Ülemnõukogul ei ole põhiseaduses õigust ainsa koguna otsustada seaduste vastavust põhiseadusele. Seadusandlust üleminekuperioodil ja seadusandlust sel ajal, kui Riigikogu on koos, ei saa lahus vaadelda. Ja et seda probleemi selgemalt esile tuua, siis on siin kolm varianti. Põhiseaduslik Assamblee jätkab oma tööd, kuni on valitud Põhiseaduslik Volikogu, nii et siis oleks kaks, kes otsustavad seaduse vastavust või lahkuminekut põhiseadusest.

Teine võimalus on, et moodustada selle üleminekuaja Riigikogu, põhiseadusele vastavalt kahekojaline, pariteetsel alusel, nii et Ülemnõukogu Taagepera ettepanekut ellu viies kuulutab ennast õigustühiseks ja läheb laiali ja väikese vaheaja järel tuleb uuesti kokku, kusjuures kokkutulijad on Eesti Vabariigi kodanikud ja sel teel moodustub Riigivolikogu. Ja Eesti Kongress kui Eesti kodanike kõrgem esinduskogu moodustab Riiginõukogu. See oleks ainult üleminekuperioodiks. See tagaks parlamentaarse kogu, kellel oleks suurem pädevus otsustada seaduste vastuvõtmisel nende vastavust konstitutsioonile.

Nüüd kujunes veel nii, et õiguskaitseorganid loovad Eesti Vabariigile uusi seadusi ja nende seaduste kehtivus ja

põhiseadusele vastavus on kõige suurema küsimärgi all.

Need kaks võimalust, kas moodustada üleminekuaja Riigikogu või jätkab Põhiseaduslik Assamblee oma tööd, kuni on valitud uus Riigikogu. Need on probleemid, mis tuleb lahendada seadusandlust sätestavas peatükis. Need küsimused ma tõstatasin nii-öelda arutluse avamiseks, et saaks mingeid nii-öelda Assambleepoolseid suuniseid, mis suunas me seda peatükki seadusandluse kohta täiendaksime. See oleks lühidalt kõik.

Ü.Uluots: Hr. Salum, mul on küsimus teise paragrahvi kohta. Päevakorda on tõusnud Eesti Vabariigi NATO-sse astumine, kuidas see teie tekstiga nüüd hakkab kokku? See tähendab, et kui selline tekst läheb praegu põhiseadusse, siis tuleb igasugused mõtted NATO-sse astumisest ära jätta.

V.Salum: Ei tule ära jätta, ma siin just kordasin, et üksikul riigil ei ole õigust seda taotleda, küll aga ÜRO kaitsevõimedel jakaitseorganisatsioonidel.

Ü.Uluots: Aga sellisel juhul on teie tekst nii ähmane, et seda põhiseadusesse küll panna ei saa. Ma tänan teid.

V.Salum: Ta on sõnastatud "teise riigi", NATO ei ole teine riik.

Juhataja: Tänan. Hr. Tartu, palun.

E.Tartu: Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Minu sõna või minu küsimus oli samuti §2, selle juurdetoodud lõike kohta. Siin juba avaldati seda arvamust, kuid ma arvan, et hr.Salumi niisugune selgitus ÜRO ja NATO kohta peaks siis kuidagi olema siin ka väljendatud. Juhul kui selline punkt jääb sisse, peaks olema mingisugune vihje, selline võimalus on olemas. Muidu võidakse tõesti kasutada seda lõiku, et välistada see, et me kutsume endale kedagi appi või kutsume ennast kedagi kaitsma. Aitäh.

Juhataja: Aitäh, hr. Salum. Enne kui läheme küsimuse juurde, tahab juhatus tänada teid, hr. Salum, ja I toimkonda kenasti vormistatud materjalide eest. Ma usun, et kõigil Assamblee liikmetel on väga hea nende alusel töötada. Hr.Hallaste, palun.

I.Hallaste: Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Lähtudes teie tekstist, teie preambulast, on mul kaks küsimust.

Millised riiklikud, rahvusvahelise tunnustuse taaskinnitamise aktid leidsid aset 1909.aastal, mis oleksid olnud õigusliku järjepidevuse aluseks? Ma mõtlen just 1989.aastat. Ja teine küsimus §2, selle lõpu kohta. Kas see tähendab, et kui näiteks mingi riigi sõjavägi tungib meile kallale, siis oleks näiteks Läti vägede appikutsumine vastuolus põhiseadusega? Või kui Läti tuleb kallale, et siis Soomet appi kutsuda?..... on vastavalt põhiseadusele. Sellist otsust vastu võtta ei saaks ju siis ka mitte riigivanem või peaminister või Riigikogu. Aitäh.

V.Salum: Esimene küsimus puudutab riiklikke akte. Me ei ole hakanud siin neid kõiki loetlema, ma arvan, kõik mõistavad, mis aastatel 1989-1991 on vastu võetud. Kas on vajadust kõike niiviisi nüüd hakata kaaluma, millised on? Küsimus võib tekkida, kas üldse seda sisse võtta, kas Hallaste ettepanek on riiklikud aktid eelnõust välja jätta?

I.Hallaste: (Vastab kohalt, ei ole kuulda).

V.Salum: Konstitutsiooni keskpunkt on rahvast kõrgema riigivõimu kandja. Eesti Kongressi ja Peakomitee otsusel ei saa neid ka päris kõrvale panna.

Teine küsimus. Selle me võtsime sisse sellel kaalutusel, et ükski suurriik ei saaks endale strateegilise tugipunkte Eesti rahvusterritoriumil. See sõnastus on lähtunud sellest, et siin ei ole riikidel õigus... (?) Aga ÜRO poolt on võimalus rajada rahukaitse tugipunkte ja... Mul on palve nii hr. Uluotsale kui ka Enn Tartole, et kui te oskaksite ise sinna juurde lisada, siis me oleme selle üle tänulikud.

Nii et ootan täiendusi.

Juhataja: Pr. Aaskivi, järgmine küsimus palun.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja, lugupeetud hr. ettekandja! Minu küsimus puudutab neid täiendusi, mis on toodud nüüd preambulasse sisse seoses ajaloo faktide nimetamisega. Kas see ajaloo faktide esitamine preambulas on tingitud vajadusest kaitsta põhiseaduslike normidega meie ajalugu võimalike väärtõlgenduste eest? Kas te olete püüdnud oma toimkonnas analüüsida ja hääletada küsimusi ka sellest aspektist, mis on riigi põhiseaduse poolset kaitset vajav või riigi ülesehitust sätestav küsimus ja mis ei ole. Aitäh.

V.Salum: Meil on vaja midagi enam kui tavalist seadsust ja seda kaitset on vaja sätestada ka põhiseaduses. Sest teise riigi sekkumine meie või naaberriigi ellu, ja kui see on põhiseaduse rikkumine, siis ta on natuke suurem kuritegu. Nii et Eesti rasket aega arvesse võttes leidsime, et preambulas peaksid olema need lõigud sees.

Juhataja: Hr. Sovetnikov, palun.

S.Sovetnikov: Lugupeetud hr. juhataja, austatud hr. Salum! Ma ei näe minu parandusettepanekut, mis ma kirjalikult andsin teie sekretärile juba teisipäeval. Mina tegin ettepaneku, et §-st 2 jätta välja lause, mis puudutab 2.veebruari 1920.a. Tartu rahulepinguga kehtestatud Eesti piiri, kuna pole lõplikult selget lepingut piiri kohta Vene Föderatsiooniga. Paragrahv 4 kohta tegin ettepaneku, et lisada: Eesti Vabariik ei anna välisriikidele välja oma kodanikke, välja arvatud rahvusvahelistes lepingutes ettenähtud juhtudel. Eesti Vabariigi kodanikud on välisriikides Eesti Vabariigi kaitse all. See oli meie teematoimkonna poolt tehtud ettepanek. Täna.

Juhataja: Kõigepealt ma tuletan meelde, et toimkonnad vaataksid läbi neid ettepanekuid ja märkusi, mis on tehtud käesoleva nädala jooksul. Pole ju vahepeal toimunud toimkondade koosolekuid. Teiseks, ilmselt oleks otstarbekonane, kui enamik küsimusi ja sõnavõtte tekitaksid neid probleeme, mida me täna hääletame, neid põhiprobleeme. Ma informeerisin teid sellest, et see nn. teine lugemine on terve järgmine nädal, ja kui me ei jõua järgmise nädalaga ühele poole, siis ka kauem. Sellepärast ei ole vaja püüda iga hinna eest kõiki küsimusi täna välja öelda. Kui sellega soostutakse, siis kontsentreerigem täna tähelepanu nendele põhiküsimustele, mida toimkond soovib panna hääletamisele. Vabandan veel teie ees, hr. Salum, palun, teil on vastamiseks sõna.

V.Salum: Juhataja vastas põhiliselt ära. Minu teada ei ole vabariigi valitsus ega keegi teine tühistanud Tartu rahulepingu, see kehtib. Ei ole teada, et see oleks tühistatud.

T.Kork: Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Mul on kolm küsimust. Esimene puudutab §40. Kas toimkonnas arutati, millised võiksid olla need põhiseaduses ettenähtud

juhud, millistel puhkudel pannakse rahvahääletusele. Teine küsimus puudutab preambulat. Kas I toimkond näeb suurt tragöödiat selles, kui preambulas ajaloo temaatika üldse välja jätta? Kolmas küsimus, kas toimkond on seisukohal, et põhiseadus jääb palju halvemaks, kui §2 viimane lõik üldse välja jätta? Aitäh.

V.Salum: Paragrahvis 40 pole üldse lahti mõtestatud, mis puhul rahvahääletust korraldada. Mis puutub Eesti ajaloo väljajätmissse... kõige hädasohtlikum on inimene ja rahvas ilma ajaloota. Meie seisukoht on küll, et põhiseaduses me peaksime lühidalt esitama riigi ajaloo kõige olulisemad faktid.

Teise paragrahvi lõpp on ka rahvuskorteri ja rahvusriigi puutumatus sisuline sõnastus. Ilma nende kahe paranduseta jääks küll liiga kuivaks.

K.Kama: Ma tulen tagasi selle teema juurde. Nimelt on siin tegemist ühe poliitilise otsusega, mis meil veel siiani Eesti ühiskonnas on langetamata, s.t. kas Eesti Vabariik on neutraalne ja blokiväline riik või ta ei ole seda. Ei ole midagi imelikku, kui me selle poliitilise otsuse langetaksime selle koguga siis, kuna see on tõepoolest põhiseaduslik küsimus. Mina isiklikult arvan, et Eesti peaks olema neutraalne ja blokiväline riik. Mis puudutab NATO-sse astumist, siis praegu valmistub NATO-sse astuma ka Venemaa. Ma vägaigi kahtlen selles, kas Eestile on üleüldse kasulik kuuluda Venemaaga ühte sellisesse sõjalisse blokki. Aga ma teen teile sellise ettepaneku, et §2 viimane lõige asendada - Eesti on neutraalne ja blokiväline riik. Ja panna see eraldi hääletusele. Kui otsustatakse selle kasuks, siis ta peab hõlmama ka seda, mida hr. Salum on püüdnud siin väljendada.

V.Salum: Me kaalusime kaua, kas võtta sisse sõna "neutraalne riik". Me ei jõudnud üksmeelsele seisukohale ja me jääme selle sõnastuse juurde, mis on tekstis. Eesti jääb demokraatlikuks rahumeelseks riigiks. See rahumeelne riik on neutraalne riik ja see on väljendatud eesti keelele omase sõnaga, nii et me ei tahtnud kasutada mittemõistetavat ja diskussiooni tekitavat sõna "neutraalne", see on kompromiteeriv.... Me jääksime ikka preambulas rahumeelseks riigiks ja kui §2 räägib Eesti piiridest ja sellest, mis nende sisse jääb, siis meie toimkonna seisukoht on, et jääme sellise jaotuse juurde.

H.Rebas: Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud härra ettekandja! Mul on kaks küsimust. Nimelt on preambulas löik ajaloolise seisakuaja kohta ja et olime okupeeritud ja koloniseeritud Nõukogude Liidu poolt 1940.a. ja järgnevail aastail. Kui juba ajalugu, siis võiks olla natuke täpsem ajalugu. Kui Tartu Ülikooli professor ma küsiksin, miks on siit välja jäänud natsionaalsotsialistlik Saksamaa. Kas te olete sellele mõelnud või kas sellel lausel on üldse mõtet? Ma isiklikult pooldan selle ärajätmist. Teine küsimus puudutab peatükki "Rahvas". Kuna ka hr. Adams on põhiseaduse eelnõu koostamisel suuremalt jaolt jälginud põhjamaade riikide põhiseadusi, siis ma küsiksin, kas teie toimkonnas on arutatud, et kirjutada kodanike ja mittekodanike õigused ja panna need täpselt kirja, nagu on Rootsi põhiseaduses. Seal esineb 3-4 peatükki, kus määratakse väga täpselt ära kodanike õigused, sellele järgnevad peatükid või punktid, kus määratakse äärmise täpsusega ära mittekodanike õigused. Isiklikult ma arvan, et see võiks olla kasulik ka meie põhiseaduses Eesti Vabariigi taastamisel. Kas te olete arutanud või...

Juhataja: Vabandan, et järjekordselt segan. Enne kui vastatakse teie küsimusele, olen sunnitud meelde tuletama seda, et praegu on meie ees esinemas I toimkond, küsimused, millega I toimkond tegeleb, on kirjas Assamblee otsuses, millega me komplekteerisime toimkonnad. Tuletan seda igaks juhaks veel kord meelde. Asjad, mis puudutavad kodanike põhiõigusi, kohustusi ja vabadust, kuulub II toimkonnale. Arutelu tekstis pakutud Riigikogu, parlamendi kohalisus on aga III toimkonna küsimus. Omavalitsustasemetel küsimus kuulub aga VII toimkonnale. Lugupeetud kolleegid, ma palun tungivalt, et me jääksime nende teemade juurde, mida käsitleb I toimkond. Hr. Salum, veel kord vabandan, sõna on teil.

V.Salum: Härra Rebase ettepanekut peab tõsiselt kaaluma. Riigi kodanike kohustuste ja õiguste loetelu me oleme kaalunud. Kodanike kohustused riigi vastu ja riigi kohustused kodanike vastu. Me ei saanud sellele täpset sõnastust, aga me püüame midagi leida, mis täpsustaks seda.

Mis puutub nüüd okupeerimisse ja koloniseerimisse, siis

me kaalusime ka pikemat loetelu - kõik, kes on meid endale tahtnud kolooniaks saada. Kuid toimkonna arutelul me jätsime need pikemad loetelud ära, püüdsime kasutada võimalikult vähe riikide nimesid. Aga stiililiselt kahtlemata vajab veel viimistlemist. Toimkonna seisukoht oli, et katsume mõisteid rohkem paika panna, aga töö jätkub.

Juhataja: Tänan, hr. Salum. Järgmise küsimuse esitab hr. Runnel.

H.Runnel: Austatud juhataja! Ma kuulun ka I toimkonna koosseisu ja ma ei tea, kas tohin üldse segada. Minu küsimus on selline. Kui ma tohiksin vajaduse korral sõna võtta nende punktide kaitseks, mis on kõige rohkem küsimusi tekitanud, s.t. ajalooline osa ja sõjaväe küsimus, tähendab, neutraalne küsimus, siis ma tahaksin appi minna hr.Salumile ja endi projekti siiski toetada, kui on see lubatud. Tänan.

V.Salum: Tänan, hr. Runnel, abi eest, ma annaksin meeleldi vastamise hr. Runnelile, kuna tema on nende paranduste autor. Kui mulle enam küsimusi ei ole. Siiski on.

Ü.Aaskivi: Minu küsimus puudutab üldsätete problemaatikat, mis on seotud osalt ka II toimkonnaga, seepärast võin ma sama küsimuse esitada ka II toimkonnale. Te puudutate üldsätete all kodakondsuse probleeme. Samal ajal on eraldi peatükk kodanike õigustest, kohustustest ja muust sellega seonduvast. Kas te olete arutanud ka seda, kui suur problemaatika kodakondsus tegelikult oleks, kas üldsätete küsimus või kodanike põhiõiguste ja kohustuste küsimus? Aitäh.

V.Salum: Üldsätetes peavad need olema paika pandud ja paljudes varasemates põhiseaduste tekstides on need olema..... (lindilt ei saa aru)..... nii et üldsätetes peaksid ikka kõigi järgnevate paragrahvide märksõnad, peatükkide märksõnad, sees olema. Kas see vastus rahuldab?

O.Kool: Lugupeetud juhataja, lugupeetud hr. Salum! Kas te toimkonnas arutasite Kirde-Eesti väga keerulist seisukorda, ja siia puutub ka Hiiumaaq. Eile Hiiumaa volikogu arutas väga põhjalikult, et tahab edaspidi olla iseseisev maa, mitte mahakantud maa. Tänan.

V.Salum: Me oleme seda arutanud aga väga paljud

rõhutasid, et see ei peaks ... 1938.a. põhiseadusele. Jüri Adams on toonud 1920.aasta põhiseaduse maakondade loetelu sisse ja meie jätsime... samuti sisse, kuna lähtusime Kirde- ja Kagu-Eesti probleemidest, et Setumaa on setu rahva ühtne territoorium, seda tükeldada ei saa ja Virumaa on ka ühtne.....

Paljud maausulised ja tõsised taarausulised on mitmetes artiklites kirjutanud, et Eestimaad kui niisugust ei ole, on.....Virumaa,.... Sakalamaa, et seda traditsiooni ei või lõhkuda, sest need kolm maakonda, Põlva.....on nõukogulikud moodustised..... ja need ei ole Eesti rahvale ega kultuurile õnnistuseks tulnud. Probleem on Hiiumaa, aga.....

Me jääme selle ajaloolise jaotuse juurde, mis 1938.a. põhiseaduses on fikseeritud. Meie toimkonna arvates see õigustab ennast mitmest küljest.

Juhataja: Küsimuse soovib esitada veel hr. Käbin, aga enne tema esinemist lubage juhatusel poolt mõned repliigid. Aitäh hr. Runnelile, kes temale omasel delikaatsel viisil juhtis meie tähelepanu sellele, et Assamblee tegevus hakkab segama põhiseaduse koostamist. Selleks, et meie tegevus oleks sihikindlam, ma palun, et hr. Salum võtaks seisukoha, kas me alustame diskussiooni nende probleemide üle, mida I toimikond soovib panna hääletamisele. Nimelt eile juhatusel koosolekul oli meil toimikondade juhtidega selline kokkulepe, et katsuksime täna arutada peaaesjalikult neid probleeme, mis on teematoimikondades päevakorral, et töö jätkamiseks tuleks need täna lahendada. Me leppisime kokku ka selle, et kui toimikonnad soovivad, siis me arutame iga põhiprobleemi eraldi. Härra Salum, kas on võimalik alustada nende põhiprobleemide esitamist, mida te soovite panna hääletamisele? Sellisel juhul avame küsimused ja sõnavõttud nende probleemide kaupa, mis lähevad hääletamisele. Härra Salum, palun teie seisukoht.

V.Salum: Minu seisukoht on, niipalju kui ma jõudsin küsida, et neid täiendusi ja parandusi, mis meil on, me hääletamisele ei esita, me oleme nendega rahul. Preambula ja üldsätete kohta käivad ettepanekud sobivad sinna. §40 kohta on esitatud sellised lühikesed ettepanekud, need võiks läbi hääletada.

Juhataja: Härra Salum, kas §41 on alternatiiv, kas seda praegu hääletada vaja ei ole?

Lugupeetud Assamblee liikmed, kas te soostute sellega, et me kujundame oma ühise seisukoha, kuidas diskussiooni jätkata? Kas me keskendume nendele probleemidele, mis lähevad hääletamisele, või me jätkame seda üldist küsimuste esitamist pärast sõnavõtte ja loomulikult siis me jõuame kunagi ka hääletamisele? Kuidas me teeme? Kas on vastuvõetav see, et me teeme organisatsioonilises osas ühe kiire hääletamise, kas ollakse sellega nõus, et juhatus korraldab tänase istungi tää edeaspidi nii, et küsimused ja sõnavõttud toimuvad sellel teemal, mille määrab teematoimkond küsimusega, mida hakatakse hääletama.

V.Salum: Siin ma natuke selgitaksin. Ma ei saa praegu töö käigus esineda kogu toimkonna arvamus väljendajana. Nii et selles suhtes ma arvan, et annaksin sõna Hando Runnelile, kuna palju küsimusi on preambula kohta. Kui tema ei leia vajaliku olevat küsimust jätkata, siis läheksime §40 ja §41 alternatiivprojekti juurde.

Juhataja: Härra Käbin soovib siiski küsimust esitada, ma loodan, et see on viimane küsimus. Palun, hr.Käbin, teile on sõna küsimuse esitamiseks.

T.Käbin: Mul on lühike täpsustav küsimus. Nimelt öeldes, et siin ei ole midagi uut kodanikkonna määratluses ja et see on ka teisteski põhiseadustes toodud üldsätetes. 1920. ja 1938.a. põhiseaduses ei ole see nii. Ma paluksin nimetada mõnda riiki, kus kodanikkonna määratlus on toodud üldosas. Täna.

V.Salum: Kahjuks mul ei ole ühtegi teist konstitutsiooni kaasas, ma vastan sellele järgmine kord. Kaalume neid ettepanekuid.

Juhataja: Härra Salum, suur tänu I toimkonnale. Küsimused on lõppenud. Algavad sõnavõttud. Esimesena on sõna hr. Uluotsal, puldist sõnavõtt on 7 minutit, kohalt on 2 minutit ja sõnavõtjale küsimusi ei esitata. Härra Uluots, palun.

Ü.Uluots: Lugupeetud Asswamblee liikmed, ma tahan teha I toimkonnale väikese märkuse oma töö korraldamise ja asjasse suhtumise kohta. Hr.Salum pakkus praegu välja ainult kaks alternatiivi §40 ja §41 juures. Samal ajal iseenesestmõistetavana

on nad §2 1.lõike jätnud alternatiivist välja. Lugeses, et see on otsustatud asi. See puudutab meie maakondade nimekirja. Võib-olla I toimkonna hulgas ei ole majandusnimesi. Teate, selline formuleering on praegu lausa hädaohtlik. Kui selline formuleering praegu põhiseaduses kehtestatakse, kaotab praegune administratiiv- ja haldussüsteem Eestis oma seaduslikkuse ja tuleb hakata uuesti moodustama nostalgilisi kihelkondi ja vanu maakondi. Ma võin öelda, et Eesti Vabariigi ajal haldusreform lõpule ei jõudnud, oli pidev protsess. Nüüd on ilmunud juurde Rapla maakond, meil on Paide, Jõgeva, Hiiumaa oli Läänemaa tolleagne osa. Kujutage nüüd ette, kui me võtame umbes märtsis-aprillis rahvahääletusel vastu põhiseaduse ja olemasolevad haldusmaakonnad kaotavad sellega oma seaduslikkuse. Tähendab, me peame hakkama lõhkuma ja lammutama esimesest päevast. Ja see on majanduslik katastroof ja sellepärast teen I toimkonnale ettepaneku, et kui te pakute välja, siis pakkuge see välja alternatiivina, aga selliseid, ma ütleksin, miljardeid maksvaid majandusotsuseid ei tohiks teie siiski oma toimkonnas otsustada, nii nagu see oleks otsustatud asi. Palun see kirjutada alternatiivi sisse! Ja paneme täna hääletusele ja kui täna ei jõua, siis järgmine kord.

Juhataja: Täna, hr. Uluots. H. Kask, palun.

P.Kask: Kallid kolleegid, ma ei kavatse täna rääkida piiride küsimustest ega sellest redaktsioonist, mille kohta ma esitasin ettepaneku, sest vaidlusküsimused, nagu eile juhatuses otsustati, lähevad hääletamisele hiljem. Täna hääletatakse neid küsimusi, mida toimkonnad paluvad hääletusele panna. I toimkond on palunud hääletusele panna ainult 2 küsimust §40 ja §41 osas ja need puudutavad referendumit ja rahvahääletust. Vabandust, rahvahääletust ja rahvaküsitlust. Väljapakutud alternatiive on kaks. Mõlemal juhul rahvahääletuse korraldamise otsustab kas Riigikogu või riigivanem. Ma ei esine nüüd toimkonna nimel, vaid isiklikult. Minu arvates on riigivanemale referendumisõiguse andmine tema võimu väga oluline ja ulatuslik tugevdamine ja selles suunas, kus tugevdamist vaja ei ole. Kõige ohtlikum konflikt, mille me võime tekitada, ongi konflikt seadusandja ja presidendi vahel. Kui me tekitame konkurentsi, anname presidendile liiga

palju seadusandliku võimu elemente, ja sinna kuulub ka õigus panna referendumile teatud küsimusi, siis jääb Riigikogu positsioon liiga nõrgaks ja konflikti võimalus liiga tugevaks. Parlamentaarsüsteemis klassikalises parlamentaarses riigis riigipeal referendumioõigust ei ole ja isegi nendes riikides, kus presidendil on tugev võim, on tal õigus referendumit välja kuulutada väga harvadel juhtudel. Presidentaalsüsteemides eelistatakse presidendi võimu just täidesaatva haru kaudu ja eelistatakse pigem seda tugevdada, kui anda talle liiga tugevaid positsioone seadusandluses.

Selle jutu järelendus on see, et ma olen mõlema paragrahvi teise alternatiivi vastu. Ka esimene alternatiiv ei ole puhas ja ilma täiendava diskussioonita üheselt vastuvõetav. On riike, näiteks Rootsi, kus tõe poolest kõik, kogu seadusandlus on Riigikogu käes ja see võib panna üksikuid küsimusi rahvaküsitlusele. Panna midagi rahvahääletusele, tähendab referendumile, millel on seadusandlik jõud, on Riigikogu poolt natuke imelik. Tekib küsimus, miks ta ise vastutusest kõrvale hiilib, kas see on populistlikel kaalutlustel? Sellel ei ole loogikat. Kuid ma juhin tähelepanu prof. Vernon Bogdanori hinnangule. Ta andis hinnangu küll teise eelnõu kohta, aga selles samas küsimuses, referendumis küsimuses. Raidla eelnõus oli Riigikogul võimalus asju referendumile panna ja tema küsimus on, mis mõte sellel on ja pakkus välja võimaluse, et Riigikogu vähemus võiks teatud küsimusi suunata rahvahääletusele ja samuti tegi ta ettepaneku arutada, kas mitte anda teatud arvule kodanikest õiguse taotleda rahvahääletust ühes või teises küsimuses. Küsimuste ring, mida saab referendumile panna peaksid muidugi olema piiratud. Näiteks üheski riigis ei korraldata referendumit maksuküsimustes. Kuna nüüd toimikond pakub alternatiivina hääletusele panna, kas Riigikogu või riigivanem, siis saab küll toetada 1. alternatiivi ja see oli minu sõnavõtu põhiidee. Täna.

Juhataja: Aitäh, hr. Kask. Juhatus tänab ka selle eest, et veel kord rõhutati mõtet, et me peaksime kontsentreerima põhitähelepanu nendele põhiküsimustele, mida tuleb meil täna hääletada.

I toimikonna puhul on need küsimused formeeritud

paragrahvides 40 ja 41. Sõna saab hr. Eller. Palun.

H.Eller: Lugupeetud kolleegid, ma jätkan sealt, kus Uluots jättis pooleli. Ma viibisin eile Hiiumaa volikogu koosolekul, kus arutati küsimust, mis puudutab ka Eesti Vabariigi konstitutsiooni. Seal tõstatati täie teravusega Hiiumaa kui ühe suure maa tunnustamise küsimus Eesti riigi poolt. Ja tuldi järeldusele, et kui Eesti riik ei taha tunnustada Hiiumaad kui eraldi maakonda, siis tõenäoliselt tuleb läbi viia rahvaküsitlus ja otsustada oma täieliku iseseisvuse küsimus lahus Eestimaast või pöörduda mõne teise riigi, kas või Rootsi poole, et saada sealt toetust. Nii et ma paluksin nende asjadega arvestada, et me tahaksime siiski säilitada praegust staatust. Nõukogude võimu ajal püüti meilt võtta ära kohalik võim ja allutada meid Läänemaale, aga sellest ei tulnud mitte midagi välja, 4 aasta pärast tuldi jälle järeldusele, et see on mõttetu töö. Nii et paluksin lugupeetud Assambleed nende võimalustega arvestada.

Juhataja: Lugupeetud Assamblee liikmed! Ma vabandan, et veel kord segan teie tööd. Ma juhin teie tähelepanu reglemendi sellele osale, mis ütleb, et kõik probleemid, ettepanekud esitatakse teematoimkonnale, mitte Assambleele üldkogu istungil.

Teiseks ma veel kord juhin tähelepanu sellele, et oleks nii kena, kui me suudaksime kontsentreeruda nendele põhiküsimustele, mida meil täna tuleb hääletada. Esimese teematoimkonna puhul on need §-s 40 ja §-s 41. Sõna saab hr. Adams. Palun.

J.Adams: Head kolleegid! Mina olen väga nõus Peet Kase sõnavõtuga. Rahvahääletuse või rahvaküsitluse peaks otsustama Riigikogu vastava otsuse või siis seadusega, ükskõik kuidas seda nüüd nimetada. See on juba traditsiooni küsimus, vast siiski otsusega. Välja kuulutama selle kontseptsiooni (?) alusel peaks selle riigivanem, andes sellele vastava allkirja. Kui me riigivanema varustamer..... vetoga, siis oleks see ka rahvahääletuse või rahvaküsitluse otsuse suhtes, aga et anda sellisele riigivanemale, nagu ta siin on ette nähtud, õigus otsustada niisugust asja, tähendab, algatada rahvahääletust ja rahvaküsitlust, see läheb nüüd küll algsest kontseptsioonist täiesti kõrvale. See sisuline hääletus kujuneb ju ikkagi hääletuseks riigivanema volituste üle ja küsimuse üle, kas

riigivanem valitseb. See on vana küsimus, mis tüüpi riigivanemaga meil tegemist on.

Ma tunnen ennast kohustatud olevat teha kogu redakt-siooni kohta mõningaid märkusi, osalt vastan siin kerkinud probleemidele. Meie projektisjärgis pikk preambula 1938.a. põhi-seaduse traditsiooni. Enamik põhiseadusi on üldse ilma mingisuguse preambulata. Minule isiklikult oleks ka sümpaatne, kui Eesti Vabariigi põhiseadusel ei olekski üldse mingit pream-bulat, sest preambula ei kannu endas mingisugust põhiseaduses vajalikku informatsiooni. Kui me preambula üldse sisse jätame, siis ainult viited põhiseaduses asjaoludele..... siis oleks ka võib-olla piisav, aga võib-olla tuleks kaaluda preambula küsimust, mispärast on üldse §4, tähendab, preambula..... määratlus on üldsätetes sees. Siin tekkis probleem,..... kuhu tõsta paragrahv "Kodaniku õigused ja kohustused". Oli põhimõtteliselt kaks võimalust, kas tõsta peatükki "Rahvas" või tõsta peatükki "Üldsätted". Mõlemas on see natukene kohatu, sest peatükk "Rahvas" räägib hääleõigusest ja selle teostamisest. Aga ma arvan, et vist ei vaidlustata selle paragrahvi vajadust. Muide, ma ütleksin paar sõna ka kommentaariks paragrahvide 5, 6, 7, 8 ja 9 kohta. §5 - riigikeele määratlus on minu meelest kahtlemata vajalik. §6 - lipu ja vapi riikide põhiseadu-tes ei ole mitte midagi selle kohta. See on põhiseaduse asi. Võime seda käsitleda ka põhiseaduse asjana, kui me väidame, et meil saab olema väga oluline riigilipu seadus ja riigivapi seadus. Minu arvates jätkub siin nõukogude tüüpi põhiseaduste traditsioon, kus kuhjatakse sellist materjali, mida põhiseadu-sesse üldse ei ole vaja. Kas me peaksime sellest aru saama, et Eestis võetakse tulevikus vastu eraldi pealinna seadus ja ka iseseisvuspäeva seadus? Kui me nüüd niisuguseid asju ette ei näe, siis ei oleks vajalik ka sellise iseenesestmõistetava materjaliga põhiseadust paisutada.

Paragrahv 42 kirjutab välja ühinemise õiguse ühe erijuhtumi, nimelt poliitilised parteid. Miks see ei ole siis üldse juba õiguste paragrahvis ja kas on vaja seda erijuhtumit üldse välja kirjutada? Paragrahv 43 selles seaduses on minu arvates täiesti õige, kuigi see sõnastus ei ole minu arvates hea.

Kui me otsustame selle mõtte sisse jätta, siis tõenäoliselt üldsätete peatükis.

Juhataja: Suur tänu, hr. Adams. Sõna soovib veel hr. Saatpalu. Palun.

V.Saatpalu: Lugupeetud juhataja ja lugupeetud hr. Adams. Ma toetan kahel käel teie mõtet preambula väljajätmise kohta. Ma paluksin kõiki toimkondi jätta oma peatükkidest välja nii palju teksti kui iganes võimalik. Nende peatükkide osas, mis kuuluvad niikuinii teistes seadustes lahtikirjutamisele. Me peame selles põhiseaduses kirjutama detailideni lahti peatükid, mida mujal seadustes ei käsitleta. Peame minimeerima nende peatükkide sõnastuse, mis kirjutatakse mujal lahti ja selles mõttes oli mul väga meeldiv kuulata Jüri Adamsi ettepanekut jätta preambula välja. Minu arust on ka teistes arutusel olnud peatüki paragrahvides veel liialt palju nii-öelda lihtsalt taolisi fraase, mis põhiseadusse ei kuulu. Aga mis puutub konkreetselt riigivanemasse, siis minu meelest loomulikult peab otsustatama rahvahääletuse küsimus siin saalis ja mitte presidendi kabinetis. Tänan.

Juhataja: Tänan, hr. Saatpalu. Hr. Runnel, teil on sõna. Palun.

H.Runnel: Kallid kolleegid ja lugupeetud juhataja, ma tahan natuke reglementi rikkuda, et ei jääks kõlama ainult need mõtted, mis töötavad meie toimkonna põhitegevuse vastu. Siin on toodud väiteid, ahmitud ja kahmatud muude põhiseaduste järele. Ja on öeldud, et paljudes ei olegi preambulat olemas, kuid ma heitsin silmad üle prantslaste põhiseaduse, kui ta on põhiseadus, võib-olla mõni ütleb, et ta ei ole põhiseadus. Me teame, mis on prantsuse stiil ja prantsuse uhkus, nad isegi nimetavad seda oma rahvalauluks, mida meie nimetame riigihümniks. Kogu see ajalooline osa võib-olla erineb mõne teise rahva hingelaadist, aga niipalju kui me oleme puutunud kokku ajaloo käsitleusega, siis väga sageli viidatakse sellele, et eesti rahvas on omapärane rahvas, et tal puudub keeles tulevikuvorm ja sellepärast on mineviku käsitlemise ülekaal hingelaadis ja riigiehituslikus mõttes olulisem kui mõnel Ida-Euroopa rahval, kes sõdis rohkem tuleviku eest. Ja sellepärast, arvestades tõugu, meie omapära,

on ajaloo käsitlemine täiesti omapärane. Ma julgen seda nimetada ka sellepärast, et mingi põhiseadus algab sellega, et kogu võim tuleb jumalast, kas me seda ei jäljenda oma põhiseaduses? Miks me ütleme, et kõige kandjaks on rahvas? Kui me paneme §2 ainult selle sõnastuse, et võõra riigi väed, ühegi teise riigi väed ei tohi siin olla, siis see ei tähenda seda, et mingisuguse organisatsiooni, ÜRO väed meile ei tuleks appi. Me ei tohi ennast petta kahe asjaga. Kui sõnastame, et me oleme neutraalne, siis vana riigitarkus ütleb, et neutraalsust saab kaitsta ainult oma jõududega. Me ei tohi end petta sellega, et me tahame tõrjuda Nõukogude arvee siit välja, et kutsuda ühe teise riigi väed siia, see oleks meie hukatus. Et seda vältida, tuleb see paragrahvi lõpp siiski sisse panna selliselt, nagu ta on siin mõeldud. Ja ükskõik, kas §40 või §41 ja nendesse alternatiividesse. Selle alternatiivi pakkumine toetub sellisele ilmavaatele, mida ka Jüri Adams toetas. Kõige tähtsam on isik, isiksus, teise järgu mõiste on kodanik. Ja riigivanemale suuremate volituste andmine on minu meelest Assamblee üks raske ülesanne, lähtudes isiksuse põhimõttest ühiskonnas, liberalismi põhimõttest. Natuke demokraatia põhimõtteid täiendav oleks kas siin või seal punktis riigivanema volituste laiendamine, sest muidu me ei saa lahti väikesest kodanikupõhimõttest ja me ei suuda konstitueerida seda liberaalset üksikisikut, kellest ju tegelikult räägivad need põhiseaduse paragrahvid või vähemalt see lause, mis ütleb, et rahvusvahelised inimõigused on meie vundament. Rahvusvahelised inimõigused tegelevadki sõltumatu, suveräänse, liberalismist arenenud üksikisikuga. Täna tähelepanu eest.

Juhataja: Aitäh, hr. Runnel. Järgmisena soovib sõna hr. Adams. Palun.

J.Adams: Vabandage, kallid kolleegid, just hetk tagasi ma puldist kõneldes unustasin ühe asja, mida tahtsin tingimata nimetada. See puudutab §-s 2 sisalduvat maakondade loetelu. Viimase nädala jooksul olen saanud mina isiklikult ja arvatavasti ka teie olete saanud palju avaldusi, et sellist nimekirja ei oleks sees. Need avaldused on maakondade juhatustelt, mis on küll praeguses administratiivjaotuses, aga mis ei ole ajalooliselt maakonnad. Ja tundub, et meie ees on kaks võimalust. Kui me

tahame põhiseaduse tekstis selle nimestiku säilitada, siis me peame ütlema, et need on ajaloolised: Järvamaa, Läänemaa, Harjumaa jne. Teine võimalus on sellest nimekirjast loobuda. Tänan.

Juhataja: Tänan. Palun hr. Sulev Vahtre.

S.Vahtre: Lugupeetud juhataja, ma kahjuks ikkagi ei saa aru, mis siin praegu toimub. Kord on soovitud, et arutelu jääks paragrahvide 40 ja 41 piiresse, suurem osa sõnavõtjaid puudutab ikka teisi küsimusi. Ma tunnen end õigustatud olevat ütelda ka paar sõna nende teiste kohta ja kõigepealt hr. Adamsi viimaste sõnade puhul, mis puudutasid maakondlikku või ajaloolist jaotust. Minu arvates ei olegi olemas niisugust asja nagu ajalooline jaotus, mis oleks igavene ja püsiv. Kui siin praegu on võetud aluseks 1920.aasta põhiseadus, siis võib vaadata juba 1933.aasta põhiseadust, kus see jaotus on muutunud. Aeg on seda juba muutnud. Pidevalt toimuvad muutused ja selletõttu põhiseaduses fikseerida niisugust ajastavat jaotust minu arvates ei ole vajalik. Kõik. Tänan.

Juhataja: Suur tänu. Rohkem sõnavõtjaid registreerunud ei ole. Hr. Salum, ma palun teid uuesti kõnepultil.

V.Salum: Tänan väga paljude ettepanekute eest. Me võtame toimkonnas need kõik arvesse. Kõik teiepoolsed ettepanekud tulevad kaalumisele ja alternatiividena ka Assamblee plenaaristungil hääletamisele. Nii ka et see maakondade jaotus. Nii et kui te nõustute, ma võtan need ettepanekud arvesse. Ja praegu, ma arvan, kõiki muid asju ei ole mõtet läbi hääletada. Peale paragrahvide 40 ja 41 ... (ei ole arusaadav). Nende osas võiksime hääletada, siis saame minna teiste toimkondade töö juurde.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, paragrahvide 40 ja 41 hääletamise taust on põhiseaduse paigutamine teljel presidentism-parlamentarism. Kas Assamblee on valmis sellest tulenevalt langetama oma otsust paragrahvide 40 ja 41 põhiteksti ja alternatiivide kohta?

Assamblee arvamus väljaselgitamiseks ja toimkonna töö hõlbustamiseks panen esimesena hääletusele §40 põhiteksti: "Rahvahääletus toimub ainult põhiseaduses ettenähtud juhtudel. Rahvahääletuse korraldamise otsustab Riigikogu." Teisena paneb

juhatus hääletamisele alternatiivi: "Rahvahääletamise korraldamise otsustab Riigikogu."

Teisena paneb juhatus hääletusele alternatiivi: "Rahvahääletamise korraldamise otsustab riigivanem. Rahvahääletuse tulemus omandab seaduse jõu, kui poolt antud häälte arv ületab vastu antud häälte arvu." Vabandan, alternatiiv on ainult esimesena loetud lause: "Rahvahääletuse korraldamise otsustab riigivanem." Panen hääletamisele põhiteksti: "Rahvahääletus toimub ainult põhiseaduses ettenähtud juhtudel. Rahvahääletamise korraldamise otsustab Riigikogu. Rahvahääletuse tulemus omandab seaduse jõu, kui poolt antud häälte arv ületab vastu antud häälte arvu."

Kohaloleku kontroll. Kohal on 36 Assamblee liiget. Hääletusele panen §40 põhiteksti, mis on teile ette loetud. Hääletame, poolt on 30, vastu 5 häält ja seega on Assamblee väljendanud oma poolehoidu põhitekstile.

Nüüd tuleks välja selgitada Assamblee seisukoht ka kirjapandud alternatiivi suhtes. Kui palju on neid Assamblee liikmeid, kes pooldavad alternatiividena esitatud teksti? Loen ka selle ette: "Rahvahääletuse korraldamise otsustab riigivanem." Hääletame. Alternatiivi poolt on 5 Assamblee liiget, vastu 30. Seega on toimkonnal selge ülevaade, milline on Assamblee seisukoht, arvamus selle küsimuse kohta. Ma rõhutan veel kord, paragrahvide 40 ja 41 hääletamise puhul väljendub ka Assamblee seisukoht põhiseaduse asukohast teljel - presidentism-parlamentalism.

§41. Esimesena panen hääletusele põhiteksti: "Riigikogu võib määrata rahvaküsitluse, et teada saada rahva seisukohta mingis põhimõttelises küsimuses. Rahvaküsitluse tulemusel ei ole seaduse jõudu, see tulemus on juhendiks riigiasutuste töös." Panen hääletusele §41 põhiteksti. Hääletame. Poolt on 30, vastu 5. Selgitame välja ka Assamblee liikmete seisukoha esitatud alternatiivi kohta. Hääletusele läheb järgmine tekst. §41. "Riigivanem võib määrata rahvaküsitluse, et teada saada rahva seisukohta mingis põhimõttelises küsimuses." Hääletame. Alternatiivi suhtes. Poolt on 4, vastu 26. Ka §41 kohta selgus Assamblee seisukoht, arvamus. Hr. Salum, kas sellega need

põhimõttelised küsimused, mida I toimkond pidas vajalikuks täna hääletada, ammendatud?

Hr. Salum, palun. Mikrofon kohalt. Hr. Salumi mikrofon, palun. Aitäh, hr. Salum.

Enne kui läheme vaheajale, palve Assamblee liikmetele ja toimkondadele. Eile juhatuse koosolekul leppisime kokku toimkondade juhtidega, et täna määratakse need Assamblee liikmed, kes jäävad saatma järgmise nädala alguses meile saabuaid Euroopa Nõukogu eksperte. Senini on laekunud informatsioon nende Assamblee liikmete kohta, kes endale selle raske ülesande võtavad, vaid kahelt toimkonnalt. Juhatusel on selletõttu palve, et vaheajal koguneksid kõik toimkonnad ja toimkonnad otsustaksid, kes on see Assamblee liige, kes antud toimkonnast saadab meile saabuaid Euroopa Nõukogu eksperte.

Pr. Aaskivi, vabandan. Palun.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja, niipalju kui ma selle asja korraldamisest tean, võiks mõnest toimkonnast olla ka mitu. Võimalik, et mõni toimkond ei suuda selliseid inimesi välja panna. Aitäh.

Juhataja: Täna selle märkuse eest. Juhatuse on täpselt samal seisukohal. Selletõttu, et toimkonnad peavad vaheajal kogunema ja nimetatud töö ära tegema, on juhatusel ettepanek, et meie vaheaeg oleks pikem, 20 minuti asemel pool tundi ja lõpeks kell 13. Aga enne on sõna palunud veel hr. Rebas. Palun.

H.Rebas: Ma paluksin täiendavat informatsiooni Euroopa Nõukogu delegaatide kohta. Kes nad on ja mis alased nad täpselt esindavad?

Juhataja: Kui lubatakse, siis me püüame hr. Rebasega neid küsimusi täpsustada, aga praegu vaheaeg pool tundi. Me jätkame tööd kell 13. Täna teid.

V a h e a e g

Juhataja: Lugupeetud liikmed, vaheaeg on lõppenud. Palun istuge oma kohtadele! Kohaloleku kontroll. Kohal on 32 Assamblee liiget. Vaheajal on laekunud kolleeg Tiit Käbinilt protest: "Protestin. \$40 hääletamistulemusest ei tulene Assamblee

liikmete suhtumine parlamentarismi või presidentismi."

Minu kommentaar selle kohta oli tõepoolest sisuline ja seetõttu kohatu. Vabandan teie ees, protest on rahuldatus.

Asume teise toimkonna aruande esimese osa ärakuulamisele ja läbiarutamisele. Täna puuduvad II toimkonna esimees hr. Rumessen ja aseesimees pr. Sööt. Sõna on Lauri Vahtrel, kes esitab II toimkonna nimel aruande esimese osa. Palun.

L.Vahtre: Pole väga palju muutusi olnud. Sellepärast et lisaettepanekute esitamise tähtaeg oli juba järgmisel päeval ja neid laekus vähe. Rohkem on parandusettepanekuid laekunud pärast antud kellaega, toimkonnal on nad käes, aga neid ei ole olnud võimalik kasutada selles tekstis, mis nüüd II toimkond on teile ette andnud. Püüdke ennast selles mõttes ümber häälestada, et kui I toimkonna tekstis tähendas allakriipsutus Adamsi teksti juurde jäämist, siis II toimkonna puhul on vastupidi. Mis on tavalises kirjas, see on muutmata, ja mis on jämedas kirjas, see on muudetud või on selle üle vaieldud, siis on seda muidugi ka kommenteeritud. Tuli muidugi parandusettepanekuid komisjoniliikmete endi poolt. Siin näiteks härra Sovetnikov pakkus välja §23 sõnastuse, mille omakorda arendas edasi ja sõnastas ümber Ain Kaalep, nii et tulemuseks oli, et toimkond jäi §-ga 23 ise kangesti rahule. Aga see muidugi ootab Assamblee liikmete kommentaari. Lahtisi otsi loomulikult jäi mitmesuguseid ja loomulikult neid praegu peabki olema, näiteks §-s 18, kus on näidatud ära koondumine ühingutesse, liitudesse, seltsidesse, erakondadesse, ei ole eristatud tulunduslikke ja mittetulunduslikke ühinguid, nagu see on muide eelnõudes olnud, nii Adamsi kui Raidla eelnõus. Kellel nüüd selle kohta on midagi väga teravmeelset öelda, siis palun seda teha kirjalikult toimkonna nimele ja mitte niivõrd siin saalis. Sõelale jäi kaks tähtsamat küsimust, mille hääletamist toimkond sooviks. Need küsimused on sõnastatud selliselt §-s 13 - kas Põhiseadusliku Assamblee arvates oleks surmanuhtluse rakendatavus Eestis fikseeritud põhiseaduses, ja teine §-s 22 - kas Põhiseadusliku Assamblee arvates peab usuõpetuse õpetamine või mitteõpetamine üldhariduskoolis olema reguleeritud põhiseadusega. Ja ma loodan, et ma pälvin üldise heakskiidu, kui ma ütlen, et rohkem ei ole mul

teile öelda.

Juhataja: Aitäh, härra Lauri Vahtre. On küsimuste esitamise aeg. Palun.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud härra Vahtre, minu küsimus pole võib-olla korrektne, sest ma ei puuduta selle küsimusega neid alternatiive, mis hääletamisele tulevad, küll aga on küsimus, et ma ei ole veel aru saanud selle peatüki puhul, millal räägitakse inimestest, millal kodanikest. Mulle tundub, et siin ei ole täielikult põhjendatud süsteem. Kas teie toimkond on arutanud sellest aspektist või võiksin ma nüüd teha teile sellise ettepaneku. Aitäh.

L.Vahtre: On arutanud küll, Adamsi eelnõus oli väga selgelt see vahe näha. Kõneldi üldistest õigustest, s.o. kõikide inimeste õigustest siin Eestis, ja seejärel, alates §-st 28, kodanikest erald. Just sellises järjekorras. Toimkond arutas ka ettepanekut tõsta kitsamalt kodanikke puudutavad paragrahvid ettepoole, aga hääletati läbi ja leiti, et las jääb nii nagu Adamsi projektis. Aga nüüd seoses parandustega, mis on tehtud üksikutesse paragrahvidesse. Näiteks §-s 23, kus on juttu vähemusrahvuste õigustest. Siin on vaja teataval määral ühtlustada. Ka §-s 18 on juttu kodanike õigustest. Aga ma ei pea seda väga traagiliseks ja kahte lehte neid suruda ei ole ka tingimata vajalik. Meil on pool peatükki üldistest ja pool peatükki ainult kodanike õigustest. Neil on üks teine sisemine loogika ka.

K.Koha: Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma paluksin informatsiooni §19 kohta. Te olete siia kirjutanud "alternatiiv" ja samas märkus, et see ei vaja hääletamist. Ma küsiks, kuidas te seda lahendate. Te olete andnud meile teada, et on olemas alternatiiv, aga kes lahendab selle alternatiivi.

L.Vahtre: See tähendab seda, et toimkond ei ole päris lõplikult jõudnud seisukohale, ta kuulaks väga hea meelega ära arvamused ja siis sõnastaks mingisuguse teksti, mille juurde jääda ja mille kohta on siis igaühel õigus esitada protesti sellele, kes on siis teinud teistsuguse ettepaneku.

Juhataja: Tänan, Lauri Vahtre. Aitäh teisele toimkonnale. Palun, kes soovib nendel teemadel sõna.

Sõnasoovijaid ei ole. II toimkond teeb Assambleele ettepaneku hääletada kahte küsimust. Esimene neist seondub §-ga 13. Küsimus on järgmine: kas Assamblee arvates peaks surmanuhtluse rakendatavus Eestis olema fikseeritud põhiseaduses. Panen selle küsimuse hääletamisele. Hääletame. Härra Uluots palub, et ma selgitaksin ... lõpetame hääletamise protsessi. Aitäh. Härra Uluots palub, et ma selgitaksin, et need, kes vastavad jah, need on surmanuhtluse rakendatavuse küsimuse lahendamise poolt põhiseaduses. Need, kes vastavad ei, arvavad, et seda küsimust ei peaks lahendatama põhiseadusega, vaid teiste seadustega. Palun hääletame. Poolt 6, vastu 23. Assamblee on avaldanud arvamust, et põhiseaduses ei pea olema fikseeritud surmanuhtluse rakendatavus Eestis. II toimkond palus teise küsimusena panna Assamblees hääletamisele §22. Küsimus on järgmine: kas Assamblee arvates peab usuõpetuse õpetamine või mitteõpetamine üldhariduskoolides olema reguleeritud põhiseadusega. Seega on küsimuse asetuse samasugune nagu juba hääletatud §13 puhul. Kas küsimust lahendatakse põhiseadusega või lahendatakse see teiste seadustega. Hääletame. Poolt 12 liiget, vastu 18. Seega on ka selles küsimuses Assamblee avaldanud oma arvamust. II toimkonnal rohkem küsimusi Assambleele ei ole.

L.Vahtre: Kõigepealt suur tänu, oleme jälle natuke targemad ja seejärel väikene palve. Käesoleva peatüki tekstis on üks punkt, milles palutakse vaadata läbi eeskätt Raidla tekst või ka mõned muud põhiseadused. Võiks teha täiendusi. Ega neid tingimata ei pea ka vägisi juurde mõtlema, aga neid võiks siiski olla, et meil midagi olulist kahe silma vahele ei jääks. Ma tänan.

Juhataja: Tänan. Härra Saatpalu, palun.

V.Saatpalu: Kas see toimkonna alternatiiv, hääletamisele kuuluva §13 lause piinamiste kohta on kuidagi silmapaari vahele jäänud või tõesti toimkond ei taha seda hääletada.

L.Vahtre: Vabandust, kas meil on erinevad tekstid käes? Alternatiiv on kaks viimast lauset välja jätta, s.t. et igaühel on õigus elule, Eestis ei ole surmanuhtlust.piinamise lause kohta.

Juhataja: Täna selgituse eest, palun kas me saame II toimkonna aruande esimese osa arutamise ja hääletamise lugeda lõppenuks? Saame.

III toimkonna aruande esimese osa esitamiseks on sõna komisjoni esimehel Illar Hallastel, palun.

I. Hallaste: Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! III toimkonna töö kohta on teile välja jagatud kaks erinevat teksti, üks on nende ettepanekute loetelu, kusjuures on mõnel juhul toodud ära ka, mida tuleks hakata hääletama ja toimkonna seisukoht. Ja teine on konkreetset sõnastatud III toimkonna alternatiiv. Sellele alternatiivile järgneb tekst põhiseaduse uue redaktsiooniga, mis on hilisem kui eelmine tekst ja mõned parandused on sisse viidud, mis on olulised. Nii näiteks §57 punkt 4 oli enne Riigikogu volituste hulgas, Riigikogu kinnitab ametisse riigivanema poolt esitatud peaministri kandidaadi. Selline sõnastus on vastuolus §72 viimase lõikega, s.t. olukorraga, kus riigivanema poolt esitatud kandidaadid Riigikogu poolt toetust ei leia. Sel juhul on Riigikogul õigus omal valikul kinnitada ametisse 7 päeva jooksul peaminister. Punkt kõlab järgmiselt: otsustab peaministri ametisse kinnitamise. Neid parandusi, tekstilisi, redaktsioonilisi parandusi on veelgi, kuid kahjuks on see tekst saadetud siia faksiga, ja faksis on mõned read kaduma läinud, nii et parem on töötada selle tekstiga, mis on esialgu jagatud koos ettepanekutega III toimkonna poolt. Hääletamised peaksid tulema 24 erinevas küsimuses, plokkide kaupa, viies erinevas plokkis. Kõigepealt I plokk oleks järgmine, see, mis puudutab Riigikogu valimist ja Riigikogu volituste kestvust ning kohalisust. See on siis esitatud ettepanekute loetelu punktid 1, 2 ja 3 ning alternatiiv loetelu 1, 2, 3 ning ka viimane 12. punkt, mis on ettepanek selle kohta, et kogu põhiseaduses kirjutada riigivanem, riigikogu, valitsus, riigikontrolör ja õiguskantsler väikese algustähega. Meil eelnõus on kirjutatud väikeste algustähtedega, samas kõlas toimkonna koosolekul Ignar Fjuki ettepanek, et austusest nende riiklike organite tähtsuse vastu, kirjutame nad kõik suurte tähtedega. Ma arvan, et see tuleks läbi hääletada ja ma arvan, et sellest tulekski alustada. See oleks redaktsiooniline parandus, aga see

läbiks siis tervet põhiseadust.

Esimese ploki juurde kuulusid veel volituste kestvus. Kas Riigikogu volitused kestavad 3 või 4 aastat. Toimkond on seisukohal, et volitused peaksid kestma 3 aastat. Ja põhjus on selles, et kolme aasta järel toimuvad valimised suudavad kiiremini kujundada meie Riigikogu selliseks, mis vastaks rohkem riigi elanikkonna poliitilistele arusaamadele. Praegu näeme selgesti, et ühiskond on arenenud edasi ja väga kiiresti. Praegu Ülemnõukogu oma koosseisult ei vasta enam sellele. Ja tulevikus võib ka prognoosida suhteliselt kiiret arengut ühiskonnas ja 3-aastane volituste tähtaeg Riigikogule on toimkonna seisukoht. Samuti 3-aastane volituste tähtaeg tõstab stabiilsust ühiskonnas, sest kui volitused on lühikesed, siis ei ole põhjust ka sageli valitsusele hakata umbusaldust avaldama, vaid võib oodata järgmiste valimisteni. See on üks asi, mis võib tõsta riigiorganite stabiilsust. Selle ploki juures tuleks hääletada läbi kas Riigikogu on ühe- või kahekojaline, selle küsimuse võiks niisama läbi hääletada, kuid oluline on, kuidas Riigikogu kodasid moodustatakse. Üks kodadest moodustatakse otseste, salajaste valimiste teel, kuid teise koja moodustamise põhimõtet ilmselt võivad mõjutada ka saadikute arusaam selle vajalikkusest. Teise koja moodustamise kohta tegi ettepaneku härra Salum või õigemini I toimkond, kusjuures tema ettepanekus oleks teise koja moodustamine selline, et see moodustatakse kohaliku omavalitsuse esindajatest 5-st isikust, kes kuuluvad sinna ametikoha järgi, ning veel endised Eesti Vabariigi presidendid. Toimkond pooldas üheselt ühekojalist parlamenti ja ka VI toimkonnaga peetud ühiskoosolekul oli häältega 13:0 poolehoid selgelt ühekojalisel parlamendil. Põhjus on selles, et kui parlament on kahekojaline, siis see raskendab või takistab tublisti seadusloomet. Seaduste vastuvõtmine muutub väga kohmakaks ja meie praeguses olukorras, kus meil on vaja luua korralik seadusandlik baas meie majanduse arengule ja kogu riigi arengule, oleks kahekojaline parlament ilmaaegne. See oli toimkonna seisukoht.

Ja kolmas küsimus, mis tuleks siin plokis hääletusele, oleks §52 1. lõige. Põhitekst, mida toimkonna enamus pooldas, on selline. Riigikogu valitakse professionaalsuse põhimõttel. Ja

teine lõik ütleb, et Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimisseadus. Eelnõu esialgne tekst kõlas: Riigikogu valitakse erakondade, liitude poolt esitatud nimekirjade järgi professionaalsuse põhimõttel. See oleks siis teine hääletusvariant. Ja kolmas hääletusvariant oleks jätta Riigikogu valimise põhimõtte põhiseadusest üldse välja. See tähendab 1.lõik välja. Ja 2.lõige, see on siis lause: Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimisseadus (§51). On kolm varianti. Ma natuke selgitaksin neid variante. Kui läheb läbi põhitekst, siis Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel. See tähendab, et põhiseaduses fikseeritakse ära proportsionaalsed valimised ja välistatakse sellega enamus valimisel. Tähendab ühemandaadilistes ringkondades, nagu see oli Eesti Vabariigi lõpus. Kui läheb läbi teine variant, et erakondade, liitude poolt esitatud nimekirja järgi, siis tekib olukord, kus sõltumatud saadikukandidaadid ei saa kandideerida Riigikogusse. Praegu ettevalmistatavas valimisseaduses on aga ette nähtud ka selline võimalus, et ka sõltumatu saadik võib esitada oma nimekirja, kus ta on siis nimekirjas ja võib osutada ka selliselt valituks. Nimekiri, mis koosneb ühest isikust. Kui Põhiseaduslik Assamblee pooldab kolmandat varianti, jätta §52 1.lõige välja ja liita §51 2.lõikega, s.t. et valimisseaduse põhimõtet üleüldse ei fikseerita ja valimisseadust võib hakata muutma iga valimise eel iga Riigikogu. Ma ise peaksin seda olukorda natuke ohtlikuks, sest kui mingi partei saab Riigikogus enamuse ja põhiseaduses ei ole fikseeritud proportsionaalsuse põhimõtet, siis tekib kiusatus suruda läbi Riigikogus valimisseadus, mis lähtub enamus valimise põhimõttest. See võiks kasulik olla sellele parteile, aga ei pruugi olla kasulik riigi poliitilisele arengule tervikuna. Toimkond pooldab põhiteksti. Hääletamine tuleks praegu läbi viia ja ma paluksin ka küsimused ja sõnavõttud suunata nendele küsimustele.

Järgmise plokinä räägiksin §-st 59, see on saadikuõigus saada tulu või ka kohustus saada tulu. See on täiesti omaette küsimuste ring.

Siis kolmas plokk oleks hääletamise korra ja Riigikogu kvoorumiga seotud küsimused, need oleksid siis alternatiivide

lehe pealt 6, 8 ja 9 punkt ja esitatud ettepanekute loetelust punktid 9 ja 13.

Neljas plokk oleks riigivanema arupärimise õigus Riigikogu juhatajalt. Kas on vajalik fikseerida teatud alalised komisjonid põhiseaduses, see on siis alternatiivide lehel punktid 7 ja 10 ning esitatud variantide lehelt punktid 11 ja 14.

Ja viies plokk on täiesti omaette teema, s.o. valitsuse õigus siduda esitatud eelnõu usalduse küsimustega. On 3 erinevat varianti ja need annavad erineva tulemuse ning see on minu arvates üks olulisi hääletamisi. Ja see oleks siis kõige lõpus.

Sõnavõttud ja küsimused palun suunata just vastavalt nendele plokkidele. Praegu on siis plokk volituste kestvuse kohta, Riigikogu on ühe või kahekojaline ja Riigikogu valimise kord. Kõigepealt muidugi, kas kirjutada suurte või väikeste algustähtedega riigiorganite nimetused - riigivanem, riigikogu, valitsus, riigikontrolör ja õiguskantsler. Aitäh.

Juhataja: Suur tänu, härra Hallaste. Lugupeetud Assamblee liikmed. Me oleme kokku leppinud, et küsimusi esitatakse vaid kolme valdkonna kohta: Riigikogu valimised, Riigikogu kestvus, Riigikogu kojalisus. Juhatus palub tungivalt III toimkonda mitte asuda praeghu käsitlema keelelisi küsimusi, kus on suured, kus väiksed algustähed. Suur tänu. Niisiis, kolm põhiküsimust. Esimesena saab küsimuse esitamiseks sõna Toomas Kork, palun.

T.Kork: Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab Riigikogu valimisi ja nimelt terminit proportsionaalsus. Kas te olete arutanud sellist võimalust, et proportsionaalsust võib mitmeti tõlgendada, kui keegi tahab tõlgendada pahatahtlikult.

I.Hallaste: Mitteproportsionaalsed valimised, enamus valimised on tehnilised terminid, mis puudutavad valimissüsteeme ja me ei ole arutanud mingit muud terminit, meil ei ole tulnud sellist ettepanekut. Kui härra Kork oskab teha mingi parema ettepaneku, mis oleks eestikeelne, siis toimkond hakkab seda arutama. Ja mis puutub veel selle põhimõtte fikseerimisse, siis valimisseadus valitsuse valimise proportsionaalsuse põhimõttel, s.t. et tähtsamad tingimused selle kohta, kui suur on kümnis,

määratakse valimisseadusega, see lause tähendab ühemandaadilise ringkonna valimised, isikuvalimised.

K.Kama: Lugupeetud härra Hallaste. Minu küsimus puudutab seda 3 ja 4 aasta probleemi. Kas te olete oma komisjonis arutanud seda võimalust, et seda aastate arvu siin põhiseaduses praegu üldse mitte fikseerida ja jätta see valimisseaduse hoolde. Põhjendus on selles, et praegusel kiirel ajal on isegi 3 aastat ühe kogu jaoks liiga pikk aeg. Ülemnõukogu ei ole koos olnud kahte aastat ja ta on ennast täielikult ammendanud. Oleks vaja uut. Samal ajal stabiilses ühiskonnas võib Riigikogu istuda koos 4-5 aastat, me ei tee põhiseaduslikku seadust mitte valimisteks.

I.Hallaste: Me seda eraldi arutanud ei ole. Kui seda fikseerida, siis se annaks tulemuse, et oleks võimalik seda volituste tähtaega muuta ainult seadustega, see võib tekitada ka näiteks sellise olukorra, kus mingile erakonnale, võites valimised, hakkab väga meeldima Riigikogus olla ja ta arvab, et Riigikogu volituste tähtaeg kestaks 5 aastat, muudab valimisseadust siis vastavalt oma soovile. Muidugi võib siin kohe vastu öelda, et ta võib muuta seadust alles järgmise Riigikogu kohta. See oleks eetilisel võttes nii mõeldav, aga mõni arvab, et poliitika ei pruugigi nii väga eetiline olla, sest talle endale meeldib seal väga istuda. Nii et selliste kiusatuste vältimiseks minu isiklik seisukoht on, et volituste tähtaeg peaks olema ära fikseeritud põhiseaduses ja 3 aastat näiteks ei ole ka stabiilse ühiskonna jaoks liiga lühikene aeg. Toimkonna enamus pooldab 3 aastat.

Juhataja: Härra Kama soovib ilmselt repliigiks veel sõna, palun.

K.Kama: Loomulikult määratakse valimisseadusega enne ühe kogu valimisi ära tema volituste pikkus ja kui seal tõepoolest üks partei juhtub saama võimsa enamuse, siis ta saab uue valimisseaduse, mis käib ainult järgmise kogu kohta, nii et see ei ole küll põhjendus. Aga kas ei oleks võimalik panna see ettepanek hääletusele, et üldse mitte siin seda tähtaega fikseerida.

I.Hallaste: Teie ettepanek on siis lisada juurde

kolmas alternatiiv, et põhiseaduses volituste pikkust mitte fikseerida.

K.Kama: Nõus.

Ü.Uluots: Härra Hallaste. Ma olen veendunud, et kõik, kes me siin istume, mõtleme, et me loome selle põhiseaduse väga pikaks ajaks - 25-50 aastaks. Ja minu küsimus puudutab Riigikogu valimisi. Kas on õige, kui me täna otsustame ära, millise valimissüsteemiga me peame valima Riigikogu 50 aasta pärast, ja kui me seda teha tahame, siis tuleb järelikult minna väga püha asja kallale, see on põhiseaduse muutmisele. Kas ei oleks siiski õigem kasutada härra Adamsi põhiteksti, kus on öeldud, et Riigikogu valitakse ühetaolisel, salajasel jne. hääletamisel, jättes ära proportsionaalsed ja nimekirjalised ja muud terminid. Ma rõhutan veel kord, mina oma südames teen põhiseadust 50 aastaks.

I.Hallaste: Mis puutub härra Adamsi teksti, siis mulle tundub, et meie praegune II variant ongi Adamsi variant. Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude poolt esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel ja Adamsil oli toodud ka kaks varianti, kus kõigepealt on I variant, see, mis ma praegu ette lugesin, ja teine on segasüsteemi fikseerimine. Toimikond on seisukohal, et näiteks Adamsi variandis asendusliikme fikseerimine §-s 55 nii põhjalikult põhiseaduses ei ole vajalik, et see toob praegu siia saali täiesti ilma astaja vaidlusi. §55 vastav lause jääb täitmata jne. Proportsionaalsuse fikseerimine, et valitakse proportsionaalsel alusel, see ei ole liigne. Tõepoolest, valimisseadus võib muutuda, kuid just sellesama proportsionaalsuse raamides võib muutuda, kui muudetakse valimisseaduse parameetreid, nagu näiteks ringkondade arv või mandaatide arv ringkonnas. Kui muudetakse kümnist, siis see võib tuua kaasa endaga suuri muudatusi ka tegelikes valimistulemustes. Ja see küsimus peaks tõepoolest jääma lahtiseks, selles suhtes on härra Uluotsal kindlasti õigus, kuid proportsionaalsuse põhimõtte peaks olema minu arvates fikseeritud.

H.Runnel: Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Kas ei ole mõeldav nii nagu paljudes uutes põhiseadustes, et lõpus võetakse Assambleel vastu ülemineku või rakendamise kord. Kas ei ole

mõeldav, et selle rakendamise juhendis oleks öeldud, et kuigi Riigikogu on 4-aastane, siis esimene on kolmeaastane. Valimised on kulukad ja sellega me hoiame edaspidi raha kokku.

Teine küsimus - kahekojalisuse vastu toodud argument, et see aeglustab, on küllalt põhjendatud. Kuid kuidas näha ette, et tsentralism ei süveneks ja kuidas kompenseerida seda, kui ei ole teist koda maakondlikel alustel. Esiialgu niipalju.

I.Hallaste: Seda kompenseerib see, et maakondades on olemas ka poliitilised erakonnad, kes esitavad oma kandidaadid maakondades ja kes valitakse Riigikogusse. Kui mingi asi läheb vastuollu maakondades, siis ma usun, et meie Eesti on piisavalt väike, et neid soove oleks Riigikogus võimalik arvestada. Selleks ei pea olema kahekojaline. Kui hääletatakse, et ta on kahekojaline, siis tekib väga suuri raskusi reglemendi tegemisega, sest kui me tahame seadusi vastu võtta kahes kojas, siis see tähendab seda, et need isikud maakondades tulevad niikuinii siia ära Tallinnasse ja istuvad siin kõrval saalis ehk siis oma rõdul. Nad istuvad kogu aeg siin ja tegelevad nende samade seadustega kogu aeg. Vastasel juhul nad tulevad üks kord kuus siia, et siis kas kiita heaks või laita maha mingisugune seadus. Aga nad ei ole kompetentsed seda tegema, kui nad ei istu siin. Ma arvan, et Eesti on nii väike riik, et neid probleeme, tsentralismi oht, ei peaks nii väga kartma, need küsimused tuleksid ära lahendada selle peatüki juures, mis räägib kohalikust omavalitsusest, ja anda omavalitsusele võimalikult suured volitused - lahendada küsimused ise ilma Tallinnast küsimata.

Ma ise arvan, et see on üks võimalus fikseerida seda, et tulevikus on 4 aastat. Kolm aastat võiks olla aeg mitte ainult ülejäämisele parlamendile, vaid veel lähema 20 aasta jooksul Eesti Vabariigi parlamentidele, enne kui meil tööpoolest kujuneb välja stabiilne ja korralik ühiskond.

V.Salum: Riigikogu tööaeg peaks minu arvates olema 4 aastat. Kui on vaja erakorraline kogu kokku kutsuda, siis on alati võimalik kolme või kahe aasta tagant, nii et sellepärast selline lisasätetus, et algul 3 ja pärast 4 teeb teksti tarbetult pikaks. Rotatsiooni põhimõte on üldiselt väga hea ja nii see sobib: Riigivolikogu 4 aastat, Riiginõukogu 5 aastat.

Nüüd ma tulen teise küsimuse juurde, nimelt kahekojalisus. Ettekandja põhjendas, et seadusloome läheb raskeks, kui on kaks koda. Kõige lihtsam on seadusloome, kui seda teeb üks isik. Seadused valmis ja siis pole mingeid probleeme ja meil lõhnabki selle järele, et seda tahetakse. Nii et argumendid kahekojalisuse vastu ei veena. Eesti on nii väike riik ja selletõttu ei ole ka vaja kahekojalisust. Island on veel väiksem, Iirimaa on ka kaunis väike ja Sveits samuti väike, nemad oma kahekojalisusega on saavutanud väga suure stabiilsuse, võrreldes meie ühekojalisusega ja siit veel üks täiendav vastuargument. On illusioon, et mõni riik on ühekojaline. Meil on ka praegu Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium ja Ülemnõukogu juhatus. Mingis mõttes siis kahekojaline nagu Soomeski. Kui me analüüsime lähemalt, siis ühekojalist ei ole praktiliselt üheski Eesti-suuruses riigis. Nii et tahaks nagu kaalukamaid põhjendusi selle ühekojalisuse heaks, need ei veena.

I.Hallaste: Ma saan aru, et see on küsimus. Mis puutub Soome parlamenti, siis see on ühekojaline ja teiseks juhatus ja presiidium ei ole teiseks kojaks. Ükski seadus ei nõua heakskiitmist ei juhatuselt ega Presiidiumilt, mis on teise koja mõte. Ja veel, Tiit Käbin andis mulle parandusettepaneku, mida ta ütles ka meie toimkonna koosolekul. Ta teeb ettepaneku panna hääletusele just see ühekojalisuse küsimus selliselt, et kõigepealt, kui ühekojaline, ja teine variant, mitmekojaline. Kui ettepanek peaks läbi minema mitmekojalisusena, siis ta teeb ettepaneku teha kolmekojaline parlament, kus oleks veel lisaks maakondade ja suurlinnade esindajatele ka kolmas koda, mis koosneks valdade ja alévite esindajatest. Nii et siis me võiksime hääletada nii, et kas on ühekojaline või kahekojaline.

Mul on veel juhatajale ettepanek. Nendes küsimustes, kus on olemas enam kui kaks alternatiivi ja praegu hääletamisel enam kui kaks alternatiivi, rakendada hääletamisel sellist protseduuri, nagu me rakendasime ühe eelnõu aluseks võtmisel. Kõige vähem hääli saanu kukub välja ja kõige enam saanu jääb võitjaks, see näitab ära ka Põhiseadusliku Assamblee seisukoha. See võtab küll natuke rohkem aega, kuid need hääletamisel on piisavalt olulised, et me selle aja leiaksime.

V.Saatpalu: Hr. Hallaste, kas toimkond kaalus meile lähedal oleva riigi, Norra parlamendi moodustamise kava, kus suure kogu sees moodustatakse teine kogu, väiksem? Ja muud ma ei küsigi.

I.Hallaste: Ei. Me ei kaalunud sellist asja. Kaalusime põhiseaduse teksti.

Juhataja: Aitäh. Küsimusi rohkem ei ole.

Aitäh III toimkonnale. Niisiis, esimene probleemide plokk - riigikogu valimised, Riigikogu kestvus, Riigikogu kojalisus. Kas pr. Aaskivi soovib sõna? Palun. Sõnavõtt kohalt. Pr. Aaskivi, palun.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Loomulikult ei suuda hr. Hallaste oma ettekannetes plokkide viisi tuua teieni kogu pikki sisulisi arutelusid ja seda, milliste arutelude tulemusel jõudis toimkond ühe või teise otsuseni, kuid ma tahaksin siiski, eriti arvestades seda, et hr. Kama poolt tuli ettepanek üldse mitte märkida Riigikogu kokkutulemise aega, tuua teieni ehk selle hääletuse tulemuse, mis III ja IV toimkonna ühisistungil selles küsimuses otsustati. Kolme aasta poolt oli 10 ühisnõupidamisest osavõtjat ja 4 aasta poolt kaks. Ja nüüd, miks me ei arutanud ja miks mina isiklikult ka ei saa aktsepteerida hr. Kama lähenemist sellele probleemile nii, et seda tähtaega ei ole vaja. Ei ole ju ainult Riigikogu kokkutulemise aja küsimus, vaid sellega haakub otseselt ka riigivanema valimise tähtaeg, sellega on kaudselt seotud valitsuse kestmise küsimus. Ühesõnaga, see on koguriigi funktsioneerimise tasakaalumehhanismide küsimus. Ja seetõttu ei saa sellele läheneda nii, et see ei ole põhiseaduse küsimus. Aitäh.

Juhataja: Hr. Rätsep. Palun, sõnavõtt puldist.

J.Rätsep: Austatud kolleegid, lugupeetud juhatus! Ma ütleksin selle teema kohta ka mõned isiklikud mõtted, mis ei ühti päris siin juba avaldatud seisukohtadega. Ei ühti täielikult, kattuvad aga suures osas. Kõigepealt kinnitan, et olen seda meelt, et peaks olema kindlaks määratud riigivolituste tähtaeg. Samal ajal kinnitan, et 3 aastat ei ole selline kestvus, mille juurde peaks tingimata jääma. Ei ole kostnud midagi Riigikogu ühe olulise tunnuse suhtes, see on professionaalsus. Meie arenev

Eesti ühiskond on proovinud mitut esinduskogu ja ma olen kogenud, et professionaalsuse teatava taseme saavutamiseks. Osavõtjatel professionaalse poliitiku tunnuste ilmumine võtab aega vähemalt pool aastat. Tavaliselt isegi rohkem. Ja kui Ülemnõukogu kohta midagi head öelda, siis see oleks tema professionaalsuse tõus. Täiesti päevakorraväliseid sõnavõtte ja esinemisi ei ole enam teisel aastal, ei ole ka muid rumalaid tunnuseid, mis viitavad sellele, et parlamentliku tegevuse kõikidest aspektidest on juba hakatud aru saama. See on minu arvates nähtus, mille arvestamiseta ei saa seda tähtaega määrata. Minul kolleeg Uluotsaga oli võimalus kohtuda Taanis tõelise professionaaliga poliitikas, see oli mees, kes oli olnud Taani parlamendi liige 27 aastat ja kes ei alustanud oma tegevust kaugeltki mitte juristina, vaid lihtsa ärijuhi õpilasena, kellenal sattus ka parlamenti. 27-st aastast 7 aastat oli ta vahepeal olnud Taani peaminister ja ta on üks väheseid, tõepoolest väheseid professionaalseid poliitikuid, kellega ma olen elus kokku puutunud. Ma arvan, et niisuguste poliitikute kasvatamiseks on vaja pikemat aega, nende väljaselgitamisekski, kellel on eeldusi selliseks tegevuseks. Seda eriti Eesti keerulises olukorras, kus Eesti õigussüsteem on praktiliselt purustatud või igal juhul ülesehitamisel. Parlamendiliige peab hakkama juba tajuma seda, millisest fragmendist sellest mosaiigist, mida ta ehitab, lähtub üks või teine seadus. Niisugune arusaamine tekib alles teisel, kolmandal tööaastal. Selles mõttes ma tulingi, et toetada 4-aastast tsüklit, sest vähemalt suur osa sellest parlamendist peabki saama professionaalseteks poliitikuteks.

Juhataja: Aitäh. Hr. Kask, palun.

P.Kask: Kallid kolleegid, kuna see tähtaeg, volituste tähtaeg on esimene küsimus, siis tulebki sellest alustada. Mina hääletasin 3 aasta poolt ja ma lisaks mõned argumendid, mis pole siin kõlanud. Mõned vastuargumendid ka nendele argumentidele, mis 4 aasta poolt on esitatud.

Kõigepealt see, et valimised on kallid ja sellest aspektist on 4-aastane soodsam kui 3-aastane. See argument minu arvates ei tööta. Valimised on suhteliselt odav lõbu, eriti kui võrrelda seda näiteks valitsuskriisidega, aga nii paradoksaalne,

kui see ka pole, tähendab kolmeaastane volituste tähtaeg stabiilsemat valitsust kui 4-aastane. Selle kohta on väga palju näiteid maailma praktikast, et viimaseks aastaks ei taha enam keegi valitsusse jääda. Viimasel aastal kukutatakse valitsust haruharva, vahete-vahel lagunevad koalitsioonid ise ja siis tekivad küll raskused valitsuse moodustamisega. Näiteks kümme-kond aastat tagasi Rootsis. Aasta enne valimisi ei saadud mingisugust koalitsiooni kokku ja pukki pandi vähemusvalitsus häältega 30 millegagi poolt, to millegagi vastu. Aga kuna vastu oli vähem kui absoluutne enamus 349-liikmelisest parlamendist, siis kinnitati see vähemusvalitsus ära.

Need on kaalutlused 3-aastase tähtajaga volituste puhul, sest valitsuskriisid ja see olukord, kus igal aastal on uus valitsus või koguni tihedamini, on meie väga tõsine ähvardus. Me peame leidma rohkemgi kui ühe sellise mehhanismi ja võtte ning panema selle põhiseadusse, et vältida seda olukorda, et leevendada seda ohtu.

Teine Riigikogu on ühe- või mitmekojaline. Selle kohta on ka kirjanduses palju kirjutatud ja kõige tähtsam siinjuures ei olegi see, kas on üks või kaks koda, kuivõrd see, et kui on kaks koda, siis milline on teise koja osa, milline on tema võim. Ei ole midagi õudsemat, kui moodustada 2-kojaline parlament, kus kaks koda on valitud erinevatel alustel, aga on võrdse tugevusega kõikides küsimustes. Asi töötab võrdlemisi hästi, kui teine koda on nõuandev koda, nii-öelda tarkade meeskond. Aga üldine soovitus professor Siroka ühest ettekandest on, et need, kes alustavad demokraatliku riigiga, teevad paremini, kui nad valivad lihtsama, ühekojalise süsteemi.

Ja kolmandaks, mida öelda põhiseaduses valimisseaduse kohta. Ma arvan, et mida vähem, seda parem. Praegu on päris mitmed asjad veel lahtised. Valimisseaduse komisjon ülemnõukogu juures töötab. Võimalusi on väga palju, ka lahendusi. Hakata nüüd põhiseaduses mõnda neist sulgema, on minu arvates halb. Seda peab muidugi ütlema, et proportsionaalne põhimõte iseenesest ei ole vaidlustatud üheski variandis. Ent sõna proportsionaalne põhimõte ei ole üheselt mõistetav. Ja ma natukene kardan, et seda võidakse hiljem vaidlustada. Kui me tahame näiteks hakata arutama kümnist

näiteks, võib mõni poliitiline jõud, kes seda ei armasta, kes seda ei taha, viidata põhiseadusele ja vaidlustada selle kümnise sissetoomise.

Sellise mitmemõttelise, mitteühetähendusliku sõna kasutamine põhiseaduses pole hea. Need on argumendid, mida ma enne siit ei olnud kuulnud ja ma loodan, et neid arvestatakse täna.

Juhataja: Aitäh, hr. Kask. Kell on 14. Vastavalt reglemendile algab tunniajaline lõunavaheaeg. Me kohtume uuesti kell 15 ja sõna saab samal teemal hr. Runnel. Lõunavaheaeg tund aega.

L õ u n a v a h e a e g

Juhataja: Lõunavaheaeg on lõppenud, lugupeetud kolleegid! Palun istuge oma kohtadele, kohaloleku kontroll. Meid on kohal 32 Assamblee liiget. Jätkame III teematoimkonna aruande esimese osa läbiarutamist. Sõna saab härra Runnel, palun.

H.Runnel: Kallid kolleegid, ma tahan vürdsustada loogilisi ja tundelisi argumente ja tahan juba paljudele igavaks läinud teemat puudutada. Alati, kui räägitakse, põhjendatakse mõningaid asju, et on väga kiired, peame ruttu tegema, elu on väga kiire, siis mulle meenuvad halvad lood hitlerlastest, kes väga kiiresti käskisid juute riietuda lahti - ruttu, ruttu ja ruttu, ruttu - kuhu, nad läksid gaasiahju. Kiirus oli vaja selleks, et operatiivselt tegutseda. Kui rääkida kiirusest, siis oleks väinud võtta aluseks tõesti 1937.aasta põhiseaduse ja selle kiiresti rakendada. Nüüd me peame mõne asja juures natuke kauem töötama ja 1937.aasta ning 1920.aasta põhiseaduste tegemise ajal on kaks analoogiat. Ka siis arutati, kas 4 aastat või 3 aastat. Nelja aasta kasuks põhjendati niimoodi, et üks aasta kulub inimestel ameti õppimisele ja harjutamisele, üks aasta läheb valimisvõitluseks ettevalmistamise peale, siis jääks kolme aasta puhul produktiivset aega üks aasta ja näiline kiirustamine tooks suuremat ajalist kahju.

Teine moment on 1920.aastaga seotud. Kui 1920.aasta kohta öeldi, et selle põhiseaduse andsid revolutsioonilised oli-

garhid, kes uskusid demokraatiasse, siis meie kohta võidakse varsti kirjutada, et 1991.aasta põhiseaduse andsid libertinistlikud oligarhid, kes uskusid demagoogiasse. Ühesõnaga, kui mina argumenteerin kahekojalise Riigikogu kasuks, siis just toetudes sellele olukorrale, mis praegu riigis on. Praegu on meie ühiskonnas ju partokraatiast arenenud oligarhia see peamine jõud, mis dikteerib, mis juhib ja mida kardetakse. Ka teise koja loomist kardetakse sellepärast, et teine koda saab endiste partokraatia esindajate kogunemiskohaks. Küüniliselt ma võin öelda, et jah, see peabki nii olema, siis oleksid nad selgelt meie silmi all, ja meie ei murra oligarhiat ja tema võimu jaanalinnu mängimisega. Ma soovitaksin niisugust varianti, et siiski see teine kogu mingil moel moodustatakse, sest iga riigi juurde kuulub ka esinduslikkus. See on riigi atribuut ja kui öeldakse, et nõuandev koda, siis selle moodustamisel, kui loobutakse geograafilisest printsiibist, maakondade printsiibist, siis võiks sinna ikkagi väarikaid inimesi kutsuda, et meie põhiseaduse rakendamise juures esitaksime julgesti klausli, et esimesse Riigikogusse ei saa kuuluda need inimesed, kes on väga rängalt olnud seotud komparteiga ja selle oligarhiaga, mis selle baasil on tekkinud. See on dilemma ja seda tuleb väga otsekohe- selt rääkida, ilma selleta me kaugemale ei jõua. Ja kui selles seaduses on öeldud ka see punkt, et kogu, Riigikogu on 4-aastane, aga esimene ülemineku riigikogu on 3-aastane, siis saab ühendada kaks niisugust asja - kompartei endise rolli kõrvaldamine ja lühema Riigikogu kehtestamine.

K.Koha: Austatud juhatus, lugupeetud kolleegid! Räägik- sin sellest kolmest aspektist, mida III toimikond on pannud teie ette hääletamisele. Käigepealt need probleemid ei ole mitte ainult Riigikogu enda isiklikud probleemid. Selles samas põhiseaduse projektis me kirjutame, et kõrgeim võimukandja on rahvas. Ja kogu see dokument ongi eeskiri, mismoodi rahvas oma võimu teostab, milline on see riistvara, kuidas ikkagi see võim saab sellel territooriumil teostatud. Ja ta valib selleks endale seadusandja ühe kogu. Nüüd on probleem selles, et kas me kirjutame sisse täiendavaid tingimusi või ütleme, et kogu selle metoodika paneb paika eriseadus, sest ühiskonna suundumused võivad olla

erinevatel ajahetkedel erinevad ja seetõttu põhiseaduses täiendav eritingimus võib saada siduvaks ja ka pidurdavaks teguriks ühiskonna edasisel arengul, selletõttu ma mingil määral jagan Peet Kase kõhklusit. Põhiseadus kui püha dokument peaks olema võimalikult stabiilne oma olemuselt, et me seda tihti ei peaks muutma. Kui proportsionaalsus minu arusaamise koha peale on see, mis püüab kujundada selle ühiskonna mudeli, parlamendi, sest parlament on ju see koht, kus toimub ühiskonna erisoovide kooskõlastamine, leitakse ühisosa, mis meid seob, ja et minna edasi, seetõttu oleks proportsionaalsuse nõue õigustatud. Et vältida võimalikke juhuslikke jõude ühiskonnas, siis oleks see kindlasti vaja põhiseaduses piiritleda. Teine moment. Riigikogu kodade arv. Me peaksime esitama küsimuse, et kuulda kolleegide suust põhjendust, et miks ikka see teine koda vajalik on. See on instrumentarium, mitte midagi rohkemat. Milleks teine koda vajalik on, milline on tema funktsioon. Eesti Vabariigi aegses, 1937.aasta põhiseaduses oli Riiginõukogu nimetuse all teine kogu ja sinna oli valitud Eestimaa autoriteetsemad isikud, st. kui Riigikogu produkt on põhiseadus, ühiselureegel, ja kuna see on valminud poliitikute käe läbi, siis võib olla tõesti selline oht, et valitsus kannatab jaelust tulnud autoriteetsed isikud, kellel on olemas elukogemus, peaksid selles mõttes ta läbi kaaluma, kas see seadus on elule ka vastav, selles mõttes on temal nagu järelkontrolli või nõuandja funktsioon. Kuid kujutage ette seda, et me elame väga erilises olukorras, ja seetõttu mõistlik on minna siiski ühekojalisele, makstes lõivu sellega, et teine koda oma funktsioone ei täida, ei ole seda järelkontrolli funktsiooni. Me peame lihtsalt täna töötama, looma väga palju reglemente, aga me oleme väga vähe jõudnud ära teha. Aga teine koda võtab ja paneb pidurid peale, aga meil on vähe aega. Piltlikult öeldes, 4.aastal visati meid trepist alla. See trepp on läinud liiga pikaks, aga tagasi saame astuda ainult samm-sammult ja kiirus on väga suur.

Kolmas moment on Riigikogu volituste aeg. Võib-olla ma räägin ebatraditsionaalselt, aga valimised on kui suur turg, kus kõik poliitikud, poliitilised jõud deklareerivad ja pakuvad oma kaupa, rahvas valib kauba, keda ta selles instrumendis tööle

paneb. Ja täna ka dünaamilises seisukorras, ja see dünaamika ei lõpe homme ega mitme aasta pärast. Rahval on vaja anda kindel garantii, et teatud aja tagant on uus kaubavahetus või pakkumine, kusjuures ta saab teha oma valiku, kas see töö on hea või halb. Kui see töö venib liiga pikaks, siis võib see kurjus, mis siit saalist tuleb, palju suuremat majanduslikku kahju tuua, kui on uue valimise korraldamine. Aitäh.

Juhataja: Aitäh. Härra Saatpalu, palun.

V.Saatpalu: Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Siin saalis on mõningaid ilminguid, mis viitavad sellele, et on katseid kirjutada põhiseadusse tänast poliitilist olukorda ja sellest tingitud numbreid. Ma siiski pöördusin assambleeliikmete poole ülveskutsega olupoliitikat mitte sisse kirjutada, sest põhiseadus on pikaajaline asi. Muidu me võimegi lõpuks põhiseadusse kirjutada, et iga okupatsiooni järel järgmine parlament valitakse kolmeks aastaks ja kõik järgmised neljaks aastaks. Sellised asjad lahendame kuidagi teisiti ära. Niisamuti on ka mitmesuguste vanusetsensustega, kus me täiesti kindlalt võime öelda, et saja aasta pärast on inimene varaküpssem üht või teist asja otsustama. Säärased tsensused võiksid tõesti olla valimisseadustes. Kui me praegu siin nende numbritega kangesti opereerime, siis näitab see jälle üles usaldamatust järgmise põlvkonna ja selle poliitiliste jõudude vastu. Sellepärast ma kutsun kõiki toimkondi üles suhtuma kriitiliselt nendesse numbritesse, mis piidutavad igasuguseid tsensusi, aga isiklikult ma olen 4 aasta poolt. Täna.

Juhataja: Sõnavõtjaid rohkem ei ole. Palun kõnepulti härra Hallaste, me selgitame Assamblee arvamusel nendes küsimustes, mida paneb hääletamisele III toimkond. Küsimused puudutavad kolme valdkonda, Riigikogu valimised, selle volituste kestus ja kojalisus. Niisiis, härra Hallaste, palun.

I.Hallaste: Esimesena läheks hääletamisele Riigikogu volituste kestus. Siin on välja pakutud kolm varianti: esiteks, Riigikogu volitused kestavad 3 aastat, teiseks, 4 aastat ja, kolmandaks, mitte fikseerida seda põhiseaduses. Ma palun panna need hääletamisele konkureerivalt ja teha mitu vooru, nii et kõige vähem häält saanud variant langeb iga vooru järel välja.

Nii nagu me valisime põhiseaduse eelnõu alusvariandigi. Viimane hääletusvoor oleks see, kus kaks kõige enam hääli saanud jäävad konkureerima ja kumb enam hääli saab, see on siis ka Põhiseadusliku Assamblee seisukoht.

Juhataja: Härra Hallaste, juhatus palub kaaluda võimalust, et alternatiivid oleksid fikseerida ja mitte fikseerida. Kui toetatakse varianti, et põhiseaduses tuleb volituste kestus fikseerida, siis on meil võimalik hääletada 3, 4, 5 aastat, nii kuidas on ettepanekud.

I.Hallaste: Selline kord on võimalik siin, kuid järgnevad hääletused tuleb ikkagi teha mitmevoorulised.

Juhataja: Kas toimikond on nõus, et hääletatakse seda, kas Riigikogu volituste kestust on põhiseaduses fikseeritud või ei ole seda vaja teha.

I.Hallaste: Jah, see on õige hääletusvoor.

Juhataja: Härra Koha, ma arvan, et praegu peaks küll võtma sõna protseduuriküsimustes, palun.

K.Koha: Austatud kolleegid, ma peaksin põhimõtteliselt protesteerima. Härra Kama tegi oma ettepaneku täna, see ei ole komisjonis läbi arutatud. Ma leian, et kõik ettepanekud, mis pole komisjonis läbi arutatud, ei kuulu Põhiseaduslikusd Assamblees juhuslikule hääletamisele. Põhimõtteliselt saab hääletada ainult komisjoni poolt esitatud varianti. Aitäh.

Juhataja: Härra Kama võttis oma ettepaneku tagasi, ma tuletan meelde, et härra Kama ettepaneku sisu seisnes selles, et volituste kestust põhiseaduses mitte fikseerida. Seega on häänud alles kaks ettepanekut: 3 aastat ja 4 aastat. Esimesena paneme hääletusele 3 aastat ja teisena 4 aastat. Kes on selle poolt, et Riigikogu volituste kestus 3 aastat oleks fikseeritud põhiseaduses? Hääletame. Poolt 20, vastu 14.

Teisena panen hääletusele Riigikogu volituste kestuse 4 aastat, mis on fikseeritud põhiseaduses. Hääletame. Poolt 18, vastu 15.

Sellisest tulemusest on toimikonnal kindlasti väga palju kasu. Tuletan meelde, et 3-aastase volituste kestuse poolt on 20, 4-aastase kestuse poolt 18. Härra Hallaste, palun pulti.

I.Hallaste: Järgmisena läheb hääletamisele küsimus, kas

Riigikogu on ühekojaline või kahekojaline.

Juhataja: Niisiis, hääletamisele läheb küsimus, kas Riigikogu on ühe- või kahekojaline. Milline ettepanek läheb enne hääletamisele?

I.Hallaste: Ühekojaline, see on toimkonna seisukoht.

Juhataja: Hääletamisele läheb III toimkonna ettepanek fikseerida põhiseaduses, et Riigikogu on ühekojaline. Hääletame. Poolt on 31, vastu 6.

Teisena panen hääletusele alternatiivi, et Riigikogu on kahekojaline. Hääletame. Poolt on 6, vastu 23. Need konkureerivad ettepanekud on selgelt järjestunud, ühekojalise Riigikogu poolt on 31, kahekojalise poolt 6.

I.Hallaste: Kolmas hääletus on §52 lg.1 kohta. Esimene variant, mis hääletusele läheb, kõlab nii: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Teine variant: "Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude poolt esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel." Kolmas variant on jätta see lõige üldse välja.

Juhataja: Härra Hallaste, palun, üks täpsustus. Tekstis on §52 kahelauseline. Teine lause on: "Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimisseadus."

I.Hallaste: See on teine lõige §-s 52, ja kui ei lähe läbi mitte esimene, vaid teine variant, siis see jääb teiseks lõikeks. Kui peaks läbi minema kolmas variant, siis see liidetakse §-ga 51, see jääb §51 teiseks lauseks.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud härra Hallaste, ma tahaksin siiski, et te selgitaksite saalile täpsemalt, mida kolmas variant iseenesest kaasa toob. Kas seda, et Riigikogu valimise korra määrab valimisseadus ja kõik, mingeid muid valimisprintsipe valimisseaduses ei määrata?

Juhataja: Proua Aaskivi, ma olen sunnitud sekkuma. Me asusime hääletuse juurde ja praegu on paras aeg võtta sõna protsessuaalsetes küsimustes. Kas protsessuaalsetes küsimustes on sõnavõtte? Ei ole. Härra Hallaste, konkureerima lähevad kolm ettepanekut. Palun esimene ettepanek ette lugeda.

I.Hallaste: §52 lg.1 tekst: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Toimkond pooldas seda seisukohta.

Juhataja: Kes on selle poolt, er §52 lg.1 oleks formuleeritud sellise tekstiga, nagu teile on välja jagatud: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Hääletame. Poolt 20, vastu 5. Palun teine variant.

I.Hallaste: "Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude poolt esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel." See oleks §52 lg.1.

Juhataja: Hääletame teksti, nagu härra Hallaste selle praegu ette luges. Hääletame. Poolt 4, 20 vastu. Meil on jäänud hääletada kolmas, viimane variant.

I.Hallaste: Kolmas variant on jätta §52 lg.1 välja. See tähendab, et põhiseaduses ei fikseerita üldse valimiste korda, see jäetakse valimisseaduse hooleks.

Juhataja: Niisiis on kolmanda ettepaneku sisu selles, et §52 koosneb praeguse teksti puhul vaid teisest lõikest, tekstist "Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus." Panen hääletamisele kolmanda variandi. Hääletame. Poolt 19, vastu 16.

Nende hääletamiste tulemus on selline, et kolmest konkureerivast ettepanekust sai kõige enam hääli - 20 poolthäält - esimene variant, mille sisu on järgmine: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Ja samas paragrahvis järgneb teine lõige: "Riigikogu valimise määrab Riigikogu valimise seadus."

Paraku on ka sellel korral kaks ettepanekut saanud peaaegu ühtemoodi hääli. Konkurents on teisel kohal kolmas variant, mille sisu on selles, et §52 lg.1 sellisel kujul, nagu see teile on kätte jagatud, jääb välja ja liidetakse eelmise paragrahvi. Jätkame hääletamisi, härra Hallaste, palun uuesti pulti.

I.Hallaste: Me oleme raskes olukorras, kuna meie reglement ei määra ära, kuidas peaks parandusettepanekuid edasi hääletama. Mul on ettepanek panna omavahel konkureerima mõlemad eelmisel hääletusel kõige enam hääli kogunud variandid, see on siis põhitekst, ja jätta §52 lg.1 välja. Ja ma loeksin ainult poolthääli. Kumb saab rohkem poolthääli, see osutub võitjaks.

Juhataja: Lugupeetud assambleeliikmed, lugupeetud III toimkond! Juhatus on seisukohas, et täna hääletamist mitte lõpule viia, mitte viia läbi järgmist hääletusvooru. Ilmselt on vaja järele mõelda kahe enim hääli saanud ettepaneku sisu üle, et otsustada lõplikult, kumba neist Assamblee toetab. Juhatus rõhutab seda, et sel juhatusel koosolekul saime teematoimkondadest aru nii, et me ei püüa iga hinna eest hoida kõrgel tempot, vaid eelistame sellele tähtsamate küsimuste rahulikku ja igakülgset läbikaalumist. Palun, kas juhatusel selline otsus äratab kelleski protesti?

I.Hallaste: Kahjuks ma ei saa toimkonna poolt öelda, aga mulle tundub see mõistlikum olevat.

Juhataja: Proteste ei ole. Juhatusel otsus on selline, et me hääletamist lõpule ei vii. Teist vooru ei tule. Me jätkame, palun.

I.Hallaste: Teine probleemidering on seotud §-ga 59, kusjuures eraldi tuleb hääletada 1. ja 2. lõiget. Lõige 1 fikseerib, et Riigikogu liikmed saavad tasu, mis tagab nende majandusliku sõltumatuse. Riigikogu liige ei tohi olla samal ajal mingil teisel palgalisel riiklikul ametikohal ega saada tasu mõnelt ettevõttelt või kuuluda selle juhatusse. See on variant, mis toimkonnas leidis kõige enam toetust ja see on ka meie paragrahvi põhitekst.

Samas kõlas toimkonnas ettepanek, et jätta välja sõnad "saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt", kusjuures siis tuleks selle lause lõppu veidi keeleliselt redigeerida. Selle ettepaneku tegi Ignar Fjuk ja mõte on selles, et kui põhiseaduses fikseeritakse, et Riigikogu liige ei tohi saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt, siis näiteks ei saaks ta ka honorari ajaleheartikli kirjutamise eest, sest ajaleht on teatavasti tulunduslik ettevõtte. Samuti ei saaks ta mingeid muid tasusid mitte üheltki asutuselt või ettevõttelt. Nende sõnade sissejätmine ei takista aga saamast tasu mõnelt mittetulunduslikult asutuselt või ettevõttelt. Oli ka ettepanek, et jätta terve teine lause välja ja neid asju põhiseaduses üleüldse mitte fikseerida. See on omamoodi põhimõtteline otsus, mis Põhiseaduslikul Assambleel langetada tuleb. Kas Riigikogu liige tohib

kuskilt mujalt tasu või palka saada? Soomes teatavasti sellist keeldu ei ole. Eduskunna liikmed saavad edasi tasu samast ettevõttest, kus nad töötasid enne, kui nad parlamendi liikmeks said. Seal ei tehta sellest mingit probleemi. Samas on ka riike, kus need asjad on väga rangelt reglementeeritud ja parlamendi liikmetele peale pandud suured keelud. Me peame nüüd otsustama, kuidas meie vabariigis olema hakkab. Siin on jälle kolm varianti. Esiteks §59 lg.1 põhitekst, teiseks, jätta välja sõnad "saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt" ja kolmas variant on jätta teine lause üldse välja. Mis tähendab seda, et Riigikogu liige võib kuuluda igasugustesse aktsiaseltsidesse ja nende juhatustesse, saada tulu erinevatelt kontsernidelt ja korporatsioonidelt ning vastavalt sellele siis täita ka nende tellimusi, kui vaja on. Palun see hääletusele panna.

Juhataja: Härra Runnel, kas teil on protsessuaalne küsimus? Üks hetk, palun. Juhatus otsustas, et sõnavõtte pole võimalik uuesti avada. Kui on proteste protsessuaalsetes küsimustes, siis neid on võimalik esitada sel teel, et tõsta käsi püsti. Härra Runnel, kas teil on protest?

H.Runnel: Kuna protsessuaalne tegevus on hääletamine ja hääletamise aluseks oli argument, et tasu ajaleheartikli eest võrdsustatakse tulunduslikust ettevõttest saadud tasuga, siis pean ütlema, et esimest nimetati vanasti honorariks ja see on midagi muud kui olla firma dividendide toidul. See on põhimõtteliselt väga suur küsimus ja seda võib isegi pikalt rääkida. Ei saa nii lamedalt.

Juhataja: Härra Runnel, juhatus on seisukohal, et teie poolt esitatud on arutelu uuesti alustamine, see on sisuline sõnavõtt. Ma palun väga kolleege mitte alustada arutelu teist faasi. Käsi püsti prouva Aaskivil, palun, teie protest.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja! Värskendame mälu. Härra Hallaste, alustades III toimkonna ettekandeid, ütles, et hääletamised ja sõnavõtted tulevad plokkide kaupa. Nüüd on jõutud teise plokini, milles ei ole veel sõnavõtte olnud.

Juhataja: Protest on põhjendatud. Vabandan, kas härra Hallaste soovib kõigepealt jätkata oma aruannet selle plokki kohta? Pärast seda tulevad küsimused ja siis sõnavõtted.

I.Hallaste: Palun vabandust, ma palusin juhatajat panna ettepanekud hääletusele enne, kui sõnavõttud olid ära kuulatud. Ma räägiksin veel sellesama paragrahvi 2.lõikest, mis ütleb, et Riigikogu liikmel tuleb kõigi temale kuuluvate kinnisvarade ja muude varade kohta esitada aruanne Riigikogule või mingisugusele Riigikogu ametile, vastavalt Riigikogu seadusele. Esiialgu oli eelnõus sees, et ametisse astumisel esitab Riigikogu liige aruande oma varadest. Toimkonnas arutades leiti aga, et see soodustab manipuleerimist ja tegelikult ei näita see aruanne mitte midagi ära. Kui seda üldse teha, siis tuleks seda teha periooditi teatud aja tagant ja sellisena me ta praegu siin ka fikseerisime. Selle teise lõike vastu protestis härra Uluots, kes ütles, et sellise aruande nõudmine on üleüldse vastuolus inimõigustega ja omandiõigusega. Toimkond leidis, et see pole vastuolus omandiõigusega. Riigikogu liige peab lihtsalt teatud organile tegema teatavaks oma varandusliku seisu, et kui peaks tulema süüdistus korruptsioonis, siis on olemas üks organ, kes võib tõestada ja vajaduse korral neid andmeid ümber lükata. Andmete esitamine oma vara kohta ei tähenda, et seda tehtaks avalikult. Kogu nende esitamise korra määrab tulevikus Riigikogu kodukorra seadus. Ka see küsimus tuleb täiesti eraldi hääletamisele, kui sõnavõttud on kuulatud.

Juhataja: Härra Järlik, tein on sõna küsimuse esitamiseks.

R.Järlik: Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra Hallaste! Te ütlesite, et teise lause väljajätmine tähendab seda, et Riigikogu liige võib saada tulu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt. Mina saan niimoodi aru, et selle lause väljajätmine tähendab, et tulu saamise võimalust ei fikseerita põhiseaduses. Kummal meist on õigus?

I.Hallaste: Teil on õigus, seda ei fikseerita põhiseaduses. See tähendab ka seda, et põhiseadus ei keela saada tulu, küll aga võidakse see keeld panna peale mingisuguse seadusega. Teil on õigus.

L.Vahtrre: Lugupeetud ettekandja! Kas ma sain õigesti aru, et Riigikogu liige ei või olla näiteks minister?

I.Hallaste: Ministrite kohta on omaette kord. Riigikogu

liige, kes saab ministriks, lahkub Riigikogust, peatab oma tegevise Riigikogus ja tema asemele tuleb asendusliige.

Kui tohib, ma vastaksin ka ühele küsimusele, mille esitas härra Runnel, nimelt ajalehelt tasu saamise kohta. Kui siin on fikseeritud, et ei tohi saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt, siis käib see ka ajalehe kohta, sest ajalehe väljaandmine on tulunduslik ettevõtte ja sealt saadav honorar on samuti tasu, üks tasu liike. Riigikogu liikme palk peab olema selline, et ta ei vajaks seda tasu ja ei müüks seda informatsiooni, mida ta Riigikogu liikmena saab paratamatult rohkem kui tavaline inimene, ajakirjanik, mingisugustele ajalehtedele või televisioonile ega teeniks sellega.

J.-K.Talve: Härra Hallaste, ma arvan, et siin on tegemist üleliia suure kartusega. Olla ühe ettevõtte juhatuses ja saada sealt tasu ei tähenda ju otseselt seda, et need küsimused, mis Riigikogus otsustamisele tulevad, peaksid olema sõltuvuses sellest asutusest. Teine asi, mis siin öeldi, puudutas dividende. See tähendab ju seda, et ei tohi omada aktsiaid. Ja üleüldse ma kardan, et siin on tegemist tõesti suure kartusega. Preventiivselt neid sõltuvussuhteid ära hoida ei ole minu arvates üldse võimalik, seda ei garanteeri üksi seadus. Ja minu meelest oleks targem juba lähtuda sellest, et kui avastatakse mingi konkreetne korrupsiooninähe, siis hakatakse seda uurima ja siis oleks ka kohtus esitada võimalikult kõikehõlmav aruanne oma omandisuhete kohta.

I.Hallaste: Mõnes asjas, peab nõustuma, on väga raske täielikult ära hoida sõltuvust mingitest firmadest. Absoluutselt seda seadusandlike aktidega välistada ei saa, kuid nende suhete kontrollitavust saab küll suurendada, vähendada tõenäosust, et selline sõltuvus oleks.

Mis puutub teksti, siis see ei keela saada dividende aktsiatelt.

Juhataja: Küsimusi rohkem ei ole. Suur tänu, härra Hallaste. Kuna juhataja kurikaval plaan mitte anda assambleeliikmetele sõna on paljastatud, siis ma pakun esimesena sõna härra Runnelile, kelle sõnavõtu ma ära rikkusin. Nii et vabandan veel kord härra Runneli ees. Kas soovite sõna? Ei. Siis

on esimene sõnasaaja härra Koha, palun.

K. Koha: Austatud juhatus, lugupeetud kolleegid! See §59 praegusel redigeeritud kujul tuleb tõesti härra Adamsi poolt väljatöötatud eelnõust ja esimene probleem on vahest selles, kas me fikseerime põhiseaduses ära Riigikogu liikme sissetulekute piirangud, kas me jätame selle sisse või ei. Teatavasti 1937.a. põhiseadus kommenteeris üsnagi täpselt riigiteenistusse astunud inimeste võimalikke töötasusid. Tähendab, tuleb teha vahet töötulu ja omanikutulu vahel. Mismoodi neid reguleerida? Või jätame selle kõik põhimõtteliselt eriseaduste hooleks? Mõistlik olekski täna hääletada Assambleel kahte põhimõtet: kas panna põhiseadusesse mingeid algeid või mitte? Ühest küljest on tulevane Riigikogu niikuinii professionaalne parlament. Need inimesed, kes tulevad siia tööle, peavad teenima oma valijaid, oma rahvast. Ja et see töö oleks efektiivne, hästi tehtud, siis peab ühiskond ka seda hästi tasustama, sest halvasti makstud töö on kehv töö. Kuid seejuures peab piirama ka teisi töötulude allikaid. Tähendab, ta peab teenima ainult ühte jumalat. Kui teenid mitut peremeest, saad ka mitmest kohast palka. Ja nii võib kannatada üks töö, kõige tähtsam töö. See ei keela omanikutulu, sest mitmed Riigikogu tulevased saadikud on tulevikus usutavasti üsnagi suurte aktsiate omanikud, varanduste omanikud. Ja see tähendab seda, et nad annavad oma ettevõtted, varanduse usaldusisiku hooldada ega sekku otseselt majandustegevusse, sest Riigikogu liige on hästiinformeeritud inimene ja on enaaus ülejäänud rahva suhtes, kui üks kasutab oma positsiooni oma vara suhtes. Tähendab, erisused ja piirangud tuleb kehtestada. Küsimus on ainult selles, kas me paneme need põhiseadusesse täpselt kirja või tehakse seda eriseadusega.

Teine probleem §59 lg. 2 juures on, kas potentsiaalne Riigikogu liige peab hakkama aru andma oma varanduslikust seisust. Kas see ka kätkeka põhiseadusse või jätta jälle eriseaduse reguleerida? On mitmeid variante. Me võiksime siiski fikseerida, et tulevane Riigikogu liige peaks rahva teenistusse astudes andma aru oma varanduslikust situatsioonist. Seda tuleks teha erimenetlusega, see ei pea mitte olema üldrahvalikult teada, kuid kui tekib kõhklusi või kahtlusi, siis on olukord fikseeritud, et

Riigikogu liige ei ole kasutanud oma valijate usaldust kurjasti. Aitäh.

Juhataja: Aitäh, härra Koha. Järgmisena saab puldist sõna härra Uluots, palun.

Ü.Uluots: Lugupeetud assambleeliikmed! Paar sõna minu poolt nende probleemide lahendamiseks. Ühe kodaniku või inimese tulu riigis võib olla mitmesugune, nagu härra Koha juba ütles, omanikutulu ja töötulu. Võtame näiteks sellised asjad, et parlamendisaadikul on maja ja ta rendib selle välja, tal on maa, ta rendib selle välja, tal on pangas raha ja ta saab sellest protsente. See on omanikutulu, kuid see on ka tulu. Härra Runnel ütles väga ilusti, et honorar, ja on veel üks kategooria, see on töö sellistes struktuurides, mida moodustab parlament ise. Võtame üheainsa näite, kas või Eesti Panga nõukogu. Kui me nüüd võtame kätte ja hakkame praegu põhiseaduses kõiki seda lahti kirjutama, siis me kirjutame kaks lehekülge. Minu arusaamise järgi tuleb see asi lahendada eraldi, nii töötasu kui ka need piirangud tuleb paika panna eriseadusega.

Teine küsimus, parlamendisaadiku varanduslik seis. Parlamendisaadik täidab nagu iga teine kodanik aasta lõpus tulu-deklaratsiooni. Ja selles peegeldub paratamatult tema varanduslik seis. Kas siis omanikutulu kaudu, mis tähendab seda, et tal on maja või maa, ja teiselt poolt tema honorarid ja muud teenistused. Ja ma usun, et iga parlamendisaadik peab olema eeskujulik ja aus inimene, kes kõik oma tulud kirja paneb. Paratamatult on see kõik näha. Sellepärast toetan ma väga tõsiselt seda, et jätta need asjad eriseaduse hooleks. Ma kordan veel kord, et põhiseadus pole koht selle jaoks.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Minu eelkõnelejad on kasutanud eriseaduse terminit. Ma ütleksin selgelt välja, et ma tean kahte eriseadust, mis tulevikus kindlasti ka neid küsimusi puudutavad, need on Riigikogu kodukord ja Riigikogu liikme staatuse seadus. Võimalik, et neid tuleb veelgi. Nagu hr. Koha ütles, ma kordaksin veel kord üle, me otsustame sisuliselt selle vahel, kas see on Riigikogu liikme staatuse ja kodukorra küsimus või põhiseaduse küsimus. Aitäh.

Juhataja: Hr. Arjukese, palun.

R. Arjukese: Lugupeetud juhataja, lugupeetud koosolek! Ma tahaks siiski öelda, et päris niisugust põhiseadust me ei saa kirjutada, kus üldse midagi sees ei ole. Kui me ka jääme tulevaste seaduste peale lootma, siis me peame ikkagi kas või ühe lausega panema paika põhiprintsiibid, mida need seadused hakkavad täpsemalt käsitlema. Mis puudutab nüüd seda piirangut, et saadik ei tohi üldse ühestki tulunduslikust ettevõttest tulu saada, siis minu arust see ei ole üldse teostatav. Kui näiteks talumees valitakse parlamenti, siis ei saa ta ju talust loobuda või seda täiesti käest ära anda.

Mis puutub sellesse, et varanduslike asjade kohta ei saa parlament oma liikmetelt aruannet nõuda, siis on ju nii, et avaliku elu tegelane ei saa kasutada kõiki eraisikute privileege, avaliku elu tegelane peab siiski olema igas mõttes avaliku elu tegelane. Ma tänan.

Juhataja: Aitäh. Hr. Talve, palun.

J.-K. Talve: Eelmine kõneleja ütles suurema osa ära, mul tuleb lihtsalt meelde see koht, mis puudutas erinevate poliitiliste erakondade esindajate, erinevate sotsiaalsete ja majanduslike gruppide huve. Kui nüüd näiteks Saadjärve piimaühistu juhataja või juhatuse liige ei tohi olla Maa-keskerakonna parlamendisaadik, ilma et ta selle koha pealt tagasi astuks, siis see on natuke nõme ja tema sõltuvust oma taustarühmadest ei vähenda see mitte üks raas.

Juhataja: Aitäh. Hr. Lauri Vahtre, palun.

L. Vahtre: Toetaksin muidu teist alternatiivi, mis näeb ette sõnade "saada tasu mõnedelt tulunduslikult ettevõtelt" väljajätmist, sest dividendide saamist aktsionärina ei oleks tõesti mõtet ära keelata, ainult et sellisel juhul läheks tekst natuke koomiliseks. Keelatud on olla riiklikul, palgalisel ametikohal, keelatud on olla tulundusliku ettevõtte juhataja, aga ei ole keelatud olla mingi mitteriiklikul palgalisel ametikohal. Minu meelest võiks see tekst olla ka niimoodi: "Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla kuskil teisel palgalisel ametikohal ega kuuluda mõne tulundusliku ettevõtte juhatusse." Tänan.

Juhataja: Aitäh. Hr. Saatpalu, palun.

V.Saatpalu: Ma toetaksin seisukohta, mis väldiks põhi-seaduslikul tasemel kuidagi vihjamisi, et eesti rahvas peitub mingi kadedus. Seetõttu ma pooldaksin ainult §59 esimese lause sissejätmist. Ma usun, et me ei suuda nii kõrgel eetilisel tasemel sõnastada seda keeldu, mis välistab kõik muu või reglementeerib midagi muud, ja meie rahvast võib jääda mulje, et ta elab loosungi all: "Ja kadedusel polnud piiri ka siis, kui sõber sai klistiiri." Seetõttu ma pooldan selles paragrahvis lühidust.

Juhataja: Tänan. Hr. Runnel, palun.

H.Runnel: Kallid kolleegid, kui otsustatakse lühema teksti kasuks, et piirangud parlamendisaadikule jätta ainult eriseadustesse, siis palun olge valmis toetama järgmist lauset, mis tuleks viia riigi kohustuste hulka kodanike õiguste osas, s.o. et riigi ülesanne on võidelda vaesusega. Siis oleme kaubelnud võib-olla õiglaselt, sest vaene inimene tahab ka kaitset.

Juhataja: Sõnavõtjaid rohkem ei ole. Hr. Hallaste, palun veel kord pulti. Teisel katsel on §59 tekst. Palun.

I.Hallaste: §59 lg.1 tuleb kõigepealt panna hääletusele variant 1, kas põhiseaduses fikseerida peamised põhimõtted Riigikogu liikme sissetulekute piirangute kohta. Variant 2 on, et seda põhiseaduses mitte teha, jätta eriseaduste hooleks, kui seda vajalikuks peetakse. Seega panna hääletusele kaks asja.3-variandiline tekst praegu ei sobiks, sest kõrvalt tulevad juba juurde parandusettepanekud, kuidas seda teksti võiks parandada. Toimkonna töö jaoks oleks hea panna hääletusele see, kas esimeses lõikes fikseeritakse mingeid piiranguid või ei fikseerita neid põhiseaduses üldse.

Juhataja: Niisiis, esimesena paneb III toimikond hääletamisele §59 baasil põhimõtte, et põhiseadus fikseerib või ei fikseeri. Kumb läheb esimesena hääletamisele?

I.Hallaste: Fikseerimine esimesena ja § 59 lg. 1, mis puudutab aruandekohustust, tuleb pärast eraldi hääletada.

Juhataja: Niisiis, esimesena läheb hääletusele § 59 baasil III toimkonna ettepanek, et põhiseaduses on fikseeritud Riigikogu liikme piirangud võtta osa tulunduslikust ettevõtlusest. Kas nii? Või saada tasu? Panen hääletusele. § 59 sisu on, et Riigikogu liikme tegevus ettevõtluses on piiratud. Poolt 12, vastu 13. Hr. Hallaste, palun milline on teine küsimus, mida me hääletame?

I.Hallaste: Teine küsimus on § 59 lg. 2.

Juhataja: Hr. Hallaste, palun.

I.Hallaste: Sama lõike esimene alternatiiv toetust ei leidnud. Kas ma võin seda tõlgendada nii, et ...

Juhataja: Hr. Hallaste, hr. Kohal on protest. Palun.

K.Koha: Lugupeetud juhataja, praegu hääletamistulemusi vaadates tekkis mul arusaam, et osa kolleege ei mõistnud probleemi. III toimkond tahab teilt põhimõtteliselt teada saada suuna, kas põhiseaduse § 59 lg. 1 peab fikseerima Riigikogu liikme sissetulekute garanteerimise ja piirangute põhimõtted. Teine alternatiiv oleks, et ei fikseeri. Praegu jäi mul niisugune mulje, et see puudutab ettevõtlusest saadavat tulu jne. Alternatiivide sisu on selles, kas põhiseadus fikseerib Riigikogu liikmete sissetulekute garantiid ja piirangud, olenemata sellest, kust need sissetulekud tulevad. Praegu oli aga niimoodi, et kas need tulevad ettevõtlusest või mitte. Mul jäi niisugune mulje, et saalis on segadus ja me peaksime seda hääletust kordama. Asi on olnud päris üheselt selge. Aitäh.

Juhataja: Juhatus rahuldab selle protesti. Palun hr. Hallastel veel kord formuleerida küsimus, mis puudutab § 59. Palun veel kord küsimus, mida me hääletame.

I.Hallaste: Põhiseaduses fikseeritakse Riigikogu liikme sissetulekute garanteerimise ja piirangute põhimõtted. Variant 2 on, et neid ei fikseerita põhiseaduses.

Juhataja: Hr. Hallaste, palun veel kord lugeda esimene küsimus ja seejärel paneme selle hääletusele Hr. Hallaste, milline

on küsimus?

I.Hallaste: Põhiseadus fikseerib Riigikogu liikme sissetulekute garanteerimise ja piirangute põhimõtted.

Juhataja: Täna. Panen selle küsimuse hääletusele. Hääletame. Poolt 14, vastu 18. Väike erinevus esmakordsest hääletamisest, mil oli 12 poolthäält.

Hr. Hallaste, palun uuesti pulti. Üks hetk, palun. Hr. Kama, kas on vaja midagi protestida? Hr. Kama, teil on protestiks sõna.

K.Kama: Vabandust, mul ei ole protest, mul on küsimus. Kas ma tõlgendan praegust hääletust õigesti, et lugupeetud Assamblee otsustas, et § 59 ei ole selles põhiseaduses üldse vaja?

I.Hallaste: § 59 lg. 1.

K.Kama: Ma arvan, et seda ei pandud praegu õigesti hääletusele. Me oleks võinud ikkagi hääletada nii, et esimese lause jätame sisse ja ülejäänud asja jätame välja.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, lepime kokku, et küsimused paneb hääletamisele teematoimkond, ja sellepärast on sõna hr. Hallastel. Kas on vaja midagi veel kord, kolmandat korda hääletada? Kas teematoimkonnal on selge, mida tähendas vastus? Palun, kuidas me jätkame?

I.Hallaste: §59 lg. 2. Küsimus on selles, kas Riigikogu liige on oma varanduslike suhete asjas aruandekohustuslik Riigikogu või Riigikogu mingi organi ees. Ma juhin tähelepanu sellele, et eelmise hääletamisega ei pandud mingeid põhiseaduslikke piiranguid peale tulude saamisele ja seetõttu ei näe mina toimkonna liikmena mingit mõtet ka aruandekohustuses. Kuid kuna eelnevalt on meil need alternatiivid sõnastatud, siis on küsimus, kas Riigikogu on aruandekohustuslik oma varaliste suhete asjus. See tähendab § 59 lg. 2 põhitekst.

Juhataja: Hr. Hallaste, ma vabandan, kuid juhatus pidas pisut omavahel nõu ja juhatusel vähemalt on arusaamatu nende asjade sisemine loogika. Kui Assamblee ülejäänud liikmed saavad aru, mille poolt ja kuidas nad edasi hääletavad, siis palun sellest märku anda, sest siis ei saa ainult kolm liiget päris täpselt aru,

kuidas nad peaksid käituma. Hr. Järlik, palun.

R. Järlik: Lugupeetud juhataja, ka mina ei saa aru. Ma tuletan meelde. Hr. Hallaste juhatas hääletamisvooru pärast küsimusi ja sõnavõtte sisse nii: me hääletame, kas põhiseaduses sätestatakse piirangud või ei sätestata. Aga kui me hakkasime hääletama, siis lisandusid sellele ka garantiid. Kas on garantiid ja piirangud või ei? Hääletaksime ikka selgesti ja üheselt ära, kas piirangud lähevad § 59 või ei.

Juhataja: Hr. Reinson, palun.

J. Reinson: Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on palve, et väljendutaks täpsemalt, sest ei ole sugugi ükskõik, kas öelda, et Riigikogu liikmed on aruandekohustuslikud või et Riigikogu liikmed on aruandekohustuslikud vastavalt Riigikogu kodukorrale.

Juhataja: Hr. Lauri Vahtre, palun.

L. Vahtre: Ilmselt tundub niimoodi, et suur hulk assambleeliikmeid ei näe põhjust, miks peaks loobuma Riigikogu saadiku töötasu garanteerimisest. Küll aga jääb kahtluse alla, kas tema muid sissetulekuid tuleks piirata. Tõepoolest, kui muidu ei saa, siis tuleb see üle hääletada. Aga sellegipoolest ei keela mitte miski meil seda teist löiku tervikuna hääletamast, kas on aruandekohustuslik või mitte. Ja ma natuke protesteerin Illar Hallaste sissejuhatuse vastu, et kui me terve esimese löigu välja jätsime, siis pole mõtet ka teisel löigul. Vastupidi, võib välja kukkuda niimoodi, et kui me esimese löigu välja jätame, siis muutub teine löik just hädavajalikuks.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, juhatus otsustas nii, et hr. Uluots ütleb veel, mis tal meile momendil ütelda on, ja pärast seda teeme 20 minutit vaheaja. Sellel vaheajal saab kindlasti puhata hr. Hallaste, kes nüüd parasjagu highi pühkis. Palun, hr. Uluots.

Ü. Uluots: Lugupeetav hr. Hallaste, ma kasutan nüüd zargooni ja te võite minu peale kaevata, kuid ma tahan teile öelda, et te olete ju ometi vana kala, aga hääletamisprotseduurides te tegite praegu ühe vea. Alternatiivide puhul tuleb hääletada läbi

mõlemad. Me hääletasime ainult esimest ja teist te hääletamisele ei pannud. Maksavad ju ainult poolthääled. Te teate seda protseduuri väga hästi, nii et kui te pulti tagasi tulete, siis pange ka teine alternatiiv hääletusele.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, kell on 16.10. Me teeme 20 minutiks vaheaja, kuid vaheajal ma palun mõningaid kolleege võtta kontakti pr. Laidoga. Need kolleegid on Tiit Käbin, Ants Erm, Hain Rebas, Ivar Raig, Tunne Kelam, Andres Tarand.

Täna. Vaheaeg kuni kella poole viieni.

v a h e a e g

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, kell on 16.31. Kohaloleku kontroll. Kohal on 27 Põhiseadusliku Assamblee liiget. Jätkame III toimkonna poolt esitatud küsimuste hääletamist. Hr. Hallaste, palun kõnepulti.

I.Hallaste: Enne vaheaega jäi meil hääletamata § 59 lg. 2 puutuv. Lõige 2 käsitleb aruandekohustust, Riigikogu liikme aruandekohustust tema rahaliste suhete kohta. Palun panna hääletusele, kes on selle poolt, et fikseerida Riigikogu liikme aruandekohustus tema varaliste suhete kohta põhiseaduses.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Paneme küsimuse hääletamisele. Illar Hallaste, palun veel kord pulti, et küsimus veel kord ette lugeda. Palun tähelepanu.

I.Hallaste: Kes on selle poolt, et fikseerida põhiseaduses Riigikogu liikme aruandekohustus tema varaliste suhete kohta?

Juhataja: Hääletame. 12 poolt, 13 vastu. Assamblee on väljendanud arvamust, et põhiseaduses pole vaja fikseerida kitsendusi Riigikogu liikmete osalemise kohta ettevõtluses. Illar Hallaste, palun kõnepulti.

I.Hallaste: Põhiseaduslik Assamblee on läinud põhiseaduse lühendamise teed ja järjest hääletanud välja mitmed paragraavid või nende lõiked. Sellega seoses tahaksin lugeda teile ette III toimkonna ühistööna koostatatud alternatiivse põhiseaduse,

mis on läinud maksimaalse lühendamise teed. See koosneb 8. paragrahvist.

§1. Kõrgeim seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

§2. Riigikogu asub Tallinnas Toompeal.

§3. Riigikogu liikmeks saab isikliku avalduse alusel.

§4. Riigikogu tuleb kokku vajaduse korral.

§5. Riigikogul kvoorumit ei ole.

§6. Riigikogul on alati õigus.

§7. Ükski valitsus ei vääri Riigikogu usaldust.

§8. Kõik ülejäänud Riigikogusse puutuv on salastatud.

See on tulemus, milleni jõuame välja kõiki paragrahve välja heites. Nüüd aga läheksime edasi kolmanda teemade ringiga. Riigikogu peatüki juures.

Kolmas teemadering puudutab hääletamist ja siin on kõigepealt kvoorumiküsimus, see on § 63. Parandusettepanekud on ainult seoses korralise istungi kvoorumiga ning siin on viis erinevat lahendusvarianti. Esimest varianti, et Riigikogu on otsustusvõimeline alati, pooldab hr. Käbin, 1/10 pooldasin ma ise, 1/4 oli eelnõu tekstis ja seda pooldas komisjon, 1/3 pooldasid hr. Fjuk ja pr. Lauristin ja 1/2 pooldas hr. Uluots. Kõik need ettepanekud on ka ametlikult tehtud. Mida see tähendab? Ma natuke selgitaksin, mida see tähendab. Korralisel istungil võib Riigikogu võtta vastu otsuse siis, kui on olemas kvoorum. Kui on otsustusvõimeline alati, siis see tähendab seda, et kui on korralise istungi aeg ja ka reglemendi järgi on ette teatatud, mis asi hääletusele tuleb, ning saalis on ainult üks saadik, kes on mingi seaduseelnõu vastuvõtmise poolt, siis see eelnõu on vastu võetud. See ei pruugi iseenesest olla üldsegi halb lahendus, see on täiesti aktsepteeritav. Samuti on ka 1/10 ja 1/4-ga. Mida suuremaks läheb koosseis, seda rohkem hakkab see omamoodi piirama ka Riigikogu enda otsustusvõimet ja seda sagedamini võib tekkida olukord, kus Riigikogu ei ole otsustusvõimeline, kuna ei ole kohal kvoorumit. Need viis varianti võiks panna hääletusele konkureerivalt, lugedes, palju igapähele on poolthääli.

Teine probleem on sealsamas hääletuse korra juures, § 65 lg. 2. Eelnõu tekst ütles, et hääletamine Riigikogus on avalik.

Juhataja Hr. Hallaste, ma väga vabandan, et ma segan vahele. Võib-olla peate otstarbekohaseks, et me arutame läbi kvoorumiga seotud probleemid, seejärel hääletame ja siis läheme edasi.

I.Hallaste: Ma ei ole vastu.

Juhataja: Suur tänu. Millised on küsimused hr. Hallastele seoses kvoorumiküsimuse lahendamiseiga §-s 63? Palun veel kord ette lugeda need 5 varianti, mida soovitakse konkureerivalt hääletamisele panna.

I.Hallaste: Riigikogu on korralisel istungil otsustusvõimeline: 1) alati, see tähendab kvoorumi nõuet ei ole, 2) kui kohal on 1/10 tema koosseisust, 3) kui kohal on 1/4 tema koosseisust, 4) kui kohal on 1/3 tema koosseisust, 5) kui kohal on 1/2 tema koosseisust. Toimkond pooldas 1/4.

Juhataja: Tänan. Kas küsimusi on? Küsimuse esitamiseks saab sõna härra Kork.

T.Kork: Lugupeetud härra Hallaste! Esimeses osas pidasite vajalikuks, et võimalik hääletusprotseduur selles küsimuses toimub umbes nii, nagu me hääletsime põhiseaduse aluseelnõu puhul. Nüüd te räägite konkureerivast hääletamisest. Kumba te paremaks peate? Ma ütlen kohe ette ära, et viie erineva variandi olemasolu korral ma pean ainuvõimalikuks sellist süsteemi, nagu meil oli põhiseaduse eelnõu alusvariandi hääletamisel.

I.Hallaste: Nagu ma juhatuses otsusest tänase istungi ajal aru sain, ei hääleta me täna, kas näiteks proportsionaalsuse põhimõtte fikseeritakse põhiseaduses või mitte, selle otsustamine jäi praegu lahti, samuti Riigikogu volituste aeg. Seetõttu võib-olla pole mõistlik läbi viia lõplikku hääletust ka selles küsimuses, kuna meil tuleb nahunii ükskord pöörduda III toimkonna alternatiivide juurde tagasi. Teeksime praegu lihtsalt konkureeriva hääletuse. Kui mõned variandid saavad enam-vähem võrdselt häält, siis tuleb meil mingil teisel istungil viia läbi toimkonnale otsustava ja kohustava jõuga lõplik hääletamine viia läbi nii, nagu

teie ütlesite ja nagu oli juba juttu. See tähendab, et viimane langeb mitmevoorulisel hääletusel välja.

K.Jürgenson: Lugupeetud juhataja, härra Hallaste! Ma rohkem tahaksin täpsustada, et oleks selge ka kogu Assamblee koosseisule. Kas need alternatiivid, mis teil on välja toodud, alates härra Käbini ettepanekust kuni variandini nr. 5, käivad kõik korraliste koosolekute kohta? See on eriti tähtis härra Käbini ettepaneku korral. Erakorraliste kohta on aktsepteeritud tekstis toodud variant. Aitäh.

I.Hallaste: Need variandid käivad ainult korraliste istungite kohta, nii nagu see on ka sõnastatud. Erakorraline istung on otsustusvõimeline, kui kohal on üle poole Riigikogu koosseisust. Siin tegi toimkond ka redaktsioonilise muudatuse. Eelmisel nädalal väljaantud tekstis oli erakorralise istungi puhul kvoorumi nõudeks vähemalt poolt, mis võis tähendada seda, et kui on paarisarv Riigikogu saadikuid, võib erakorralisele istungile kahes erinevas paigas tulla üheaegselt kaks otsustusvõimelist riigikogu. Sellepärast sai sõnastatud täpsemalt, üle poole tema koosseisust. Need variandid käivad ainult korralise istungi kohta.

H. Runnel: Lugupeetud härra Hallaste! Mina olen vahel mõelnud, kas see on nali, et kehtestatakse niisugune gamma - 1/10, 1/4, 1/3, 1/2 - või on see tõsi. Kui see on tõsi, siis mina ei saa aru, miks niisugust Riigikogu vaja, kes käib kohal ainult 1/10-ga. Kas on mõtet niisugusel Riigikogul? Mina, vana talupoeg, ei saa sellest aru.

I.Hallaste: See arusaamatus tuleb võib-olla lihtsalt teadmatusest, kuidas Riigikogu üldse töötab. Parlamendi peamine töö ei ole mitte saalis, vaid komisjonides, nende asjade ettevalmistamisel, mis saali tulevad. 1/10 on täiesti reaalne suurus. Mis puutub näiteks Rootsi ja teiste Põhjamaade parlamentidesse, siis seal, kui mõni saadik puudub või mingil põhjusel ei saa osa võtta, võib tema fraktsioon nõuda, et saalist lahkuks ka mõni nn. vastasrinna saadik, et häälte tasakaal jääks samaks, nagu see oli valimistejärgselt. Seal ei ole mingit katastroofi, kui saali jääb tõepoolest ainult alla kümnendiku

saadikutest, peaaasi, et tasakaal säiliks.

Juhataja Aitäh, rohkem küsimusi ei ole. Sõnavõttud. Esimesena saab sõna härra Kask, palun.

P.Kask: Kallid kolleegid, ma tahaksin täiendada härra Hallastet nende argumentide lisamisega, mis ühe või teise poole kasuks räägivad. Kõigepealt, kuidas on kvoorumiprobleem lahendatud demokraatlikes riikides. Kesk-Euroopas on väga tavaline, et kvoorumiks nõutakse 1/3, kusjuures põhiseaduse parandamiseks nõutakse suuremat kvoorumit, poolt. Lisaks sellele kvalifitseeritud häälteenamus, aga sellest me praegu ei räägi. Samal ajal võib mõnes teises riigis kroovuminõue olla erinev. Kanada parlamendi Esindajatekohas, kus on ligemale 300 liiget, on kvooruminõudeks 20, s.t. ümmarguselt 7%. Muidugi tekib küsimus, miks nii madalat kvooruminõuet on vaja või miks üldse selle kvoorumiga tegeldakse. Miks see ei võiks olla pool? Pool võiks see olla kahel tingimusel. Esiteks juhul, kui saadikul tõepoolest muud teha ei ole kui istuda saalis. Ent parlamentides juhtub sageli, et teisejärgulistes küsimustes on saalis väga vähe hääletajaid, ja siis tõepoolest dzentelmenlikult jälgitakse, et häälte vahekord vastaks sellele, kuidas valimistel hääli saadi. Kui siis peaks häälte vahekord sassi minema, esitatakse protest kvoorumit kohta, kui see on allpool. Teine põhjus, miks kvooruminõuet väga kõrgele tõsta ei saa, on see, et vastasel juhul on vähemusel võimalus blokeerida otsuste vastuvõtmist, ta lihtsalt lahkub saalist ja jätab saali ilma kvoorumita. See on ebanormaalne, kui saalist lahkumine on tugevam vastuhääl kui punasele klahvile vajutamine. Ja just sel põhjusel kvoorum, mis nõuab poolt saadikute kohalolekut ei tööta. Ko toimiks dzentelmenlik kokkulepe, et saalist ei lahkuta, siis võiksime nõuda ka suurt kvoorumit ja seejuures isegi mitte sellest kvooruminõudest kogu aeg kinni hoidma. Protesteeriksime, kui tasakaal tõepoolest on paigast ära läinud, kui lahkujaid on ühelt poolt rohkem kui teiselt. Ent Eesti poliitikas, praeguse Ülemnõukogu praktikas on neid lahkumisi olnud, eriti alguses, kui kvooruminõue oli kõrge. Seda nähes laskis Ülemnõukogu kvooruminõude allapoole, et jätta vähemus ilma võimalusest kogu parlamendi tegevist blokeerida sealt

lahkumise teel. Need on põhiargumendid madala kvoorumi poolt. Ma isikikult pooldan neljandikku ja minu mälu järgi on ka Rein Taagepera neljandiku poolt. Tal ei ole võimalust, siin oma seisukohta kaitsta, ma teen seda tema eest. Täna.

Juhataja: Aitäh, härra Kask. Järgmisena saab sõna härra Uluots, palun.

Ü. Uluots: Lugupeetud assambleeliikmed! Nagu te paberitl näete, on minu ettepanek, et kvorum oleks pool, 1/2. Ma põhjendan, miks see nii on. Härra Kask on meil Ülemnõukogus üks targemaid mehi ja ta tunneb kõiki maailma parlamente, kuid ta unustab alati ära, et meie parlamentaarne kultuur ja poliitiline kultuur on vana ainult 21-22 aastat. Need eeskujud, mida me võtame Inglismaalt, Prantsusmaalt, Rootsist ja mujalt, on 300-400 aastat vanad. Kopeerida neid praegu meie struktuuridesse on rumal. See on umbes samasugune asi kui meie otsus 1938.a. põhiseaduse kohta, et see kehtib, kuid ei toimi. Ja sellised põhiumõtted ei hakka meie struktuurides toimima. Ma usun seda, et kui meie parlamentaarne kultuur lähema paarikümne aasta jooksul tõuseb, siis muudetakse põhiseadust ja viiakse see kvorum alla. Praeguses situatsioonis me seda siiski teha ei tohi ja ei maksa võtta eeskuju sealt, kust seda võtta ei saa. Ma kaitsen 1/2.

K. Koha: Lugupeetud juhatus, kolleegid! Ma ise kaitsen 1/4, kuid julgen öelda niimoodi, et kui te vaatate seda rida, mis algab sellega, et kvoruminõuet ei ole, ja lõpeb 1/2-ga, siis vastupidises suunas tõuseb distsipliin. Julgen väita, et kui kvorumiks on 1/2, siis distsipliini ei ole, ja kui Riigikogus kvoruminõuet ei ole, siis on distsipliin. See on seotud ka vastutusega. Praegused argumendid, et kui meil on 1/2, vaat siis on kõik kohal ja siis ei saa opositsiooni või üks suurema koosseisuga rühmitus selles parlamendis ühiskonna konsensust rikkuda jne., ei pea vett. Mida suurem on kvorum, seda lohakamalt käivad mehed kohal ja tekib vastutamatus tunne. Tähendab, võib juhtuda nii, et ühte seaduseelnõu tahetakse vastu võtta, selle kallal töötatakse, tehakse eeltöid ja saalis ei ole ka ühtegi vastuargumenti, aga kvorumit ei ole, kes tahab, läheb välja ja seadus jääb vastu

võtmata. See on ju tegelik kahju. Töö on tehtud, aga tulemust ei ole. Väiksem kvoorum kaitseb just opositsioonipoolt selles mõttes palju paremini, et alati ollakse kohustatud kohale tulema, kui parlamendis saalis püütakse teha midagi sellist, mis on ühiskonnale vastuvõetamatu. Ta lihtsalt tuleb kohale ja näitab selles küsimuses oma meelsust, ta lihtsalt ei lase rumalat otsust läbi. Aga samas, kui ta leiab, et seaduseelnõu ei ole kuigivõrd kuri ühiskonna vastu, siis lihtsalt ei sekku. Seetõttu laseb madalam kvoorum sellel poolel rahulikult teha muud töd, s.t. valmistada ette muid seaduseelnõusid, ja saal saab sel ajal oma tööd teha. 1/2-ga on aga raudselt oht, et mõned seaduseelnõud jäävad vastu võtmata lihtsalt distsipliini tõttu. Distsipliin on seda tugevam, mida väiksem on kvoorum.

V. Saatpalu: Nagu te olete mõistnud, olen ma selle vastu, et põhiseaduses oleksid mitmesugused numbrilised tsensused. Ja ma olen ka praegu selle vastu, et siia numbreid tuua. Seda juttu peaks hakkama hoopis sellest otsast peale, kas ühes riigis toimuvad valimised isikute või parteide nimekirjade alusel. Kui on isikuvalimised, siis ma olen kindel, et peaks kvoorumil mingil määral kehtestama. Kui parlament on parteide nimekirja alusel valitud - ja ma usun, et Eesti riik läheb seda mõistlikku ning mujal maailmas üldiselt heakskiidetud teed, - siis ma arvan, et las seesama partei otsustab, mida ta saadik siin parlamendis toimetab, millistest hääletustest ta tahab osa võtta ja millistest mitte. Ja las siis need ülejäänud, kes siin on, on otsustusõiguslikud sellest sõltumata, kui palju neid siin on. Numbri kirjutamine siia või kuskile mujale võib ehk kõne alla tulla selles kodukorras või muud nimetust kandvas seaduses, kui järgmine Eesti Riigikogu peaks seda põhiseaduses vajalikuks. Ma toetan seda ettepanekut, mis annab parlamendile alati otsustusõiguse, sõltumata sellest, kui palju inimesi kohal on. Aitäh.

Juhataja Lugupeetud kolleegid! Meil on jäänud täna vastu pidada vaid üks tund, sellepärast palun kõigi tähelepanu, sest me alustame hääletamist.

Juhataja : Vastavalt III toimkonna soovile selgitame me

välja. Assamblee arvamus 8 63 selle osa suhtes, mis käsitleb korraliste istungite kvoorumit. Konkureerivalt esitab hääletamiseks 5 varianti. Esiteks, kes on selle poolt, et Riigikogu on alati otsustusvõimeline? Hääletame. 10 poolthäält.

Teisena panen hääletamisele variandi - Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on 1/10 koosseisust. Hääletame. 4 poolthäält.

Kolmandana panen hääletusele variandi, et Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on 1/4 koosseisust. Hääletame. 18 poolthäält.

Neljandana panen hääletusele variandi, et Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on 1/3 koosseisust. Hääletame. 8 poolthäält.

Ja viies, viimane variant - Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on 1/2 koosseisust. Hääletame. Selle variandi poolt on 8 assambleeliiget.

Juhatus otsustas jätkata hääletamisi ja katkestada hääletamine seal, kus jäävad konkureerima kaks varianti, lõppotsuse teeme järgmise nädala neljapäeval või reedel. Palun tähelepanu, hääletamine jätkub.

Vastavalt meie Assamblee töös tavaks saanud reeglitele langeb välja vähim hääli saanud variant ja ülejäänud variandid pannakse hääletamisele selles järjekorras, kui palju nad said poolthääli.

Esimeses voorus sai vähim hääli variant nr. 2, mille sisu oli, et kohal 1/10. See variant on välja langenud. Esimesena konkureerib variant 3, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline kui kohal on 1/4 koosseisust. Panen selle variandi uuesti hääletusele. Hääletame. 19 poolthäält.

Teisena panen hääletusele variandi 1, mille sisu on selline: Riigikogu on alati otsustusvõimeline. Hääletame. See variant kogus 9 poolthäält.

Kolmandana panen hääletusele variandi 4, mille sisu on selline: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on 1/3 koosseisust. Hääletame. See variant kogus 7 poolthäält.

Ja viimasena panen hääletamisele 5. variandi, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on 1/2 koosseisust. Hääletame. Selle variandi poolt on 9 assambleeliiget. Selles voorus on välja langenud 4. ettepanek, mille sisu oli 1/3 koosseisust.

Esimesena panen järgnevas voorus hääletamisele 3. variandi, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on 1/4 koosseisust. Hääletame. Variant kogus 20 poolthäält.

Teisena panen hääletusele variandi 1 - Riigikogu on alati otsustusvõimeline. Hääletame. Variant kogus 12 poolthäält.

Viimasena panen selles voorus hääletamisele variandi 5, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on 1/2 koosseisust.

Juhataja: Palun, millised on teie küsimused? Härra Hallaste, palun veel kord selgitada, milliseid variante III toimkond peab vajalikuks esitada Assambleele hääletamiseks.

I.Hallaste: Variante on kaks. Üks on põhitekst, s.t. hääletamine Riigikogus on avalik. Teine on lisada lõppu "välja arvatud Riigikogu kodukorra seadusega määratud variandid". Me võiksime piirduda selles küsimuses ühe hääletamisega. Kes on selle poolt, et hääletamine Riigikogus on alati avalik, ilma igasuguste eranditeta.

Juhataja: Palun, kas härra Hallastele on küsimusi sellega seoses? Härra Velliste, teie küsimus.

T.Velliste: Kas te olete kõik poolt- ja vastuargumendid (mis puudutavad isikuvalimisi) läbi kaalunud ja kas see on komisjoni üksmeelne seisukoht? Ma tahan rõhutada seda, et isikuvalimistel salajane hääletamine annab alati paremaid või objektiivsemaid tulemusi. Täna.

I.Hallaste: Nagu ma saan aru, oli küsimus hääletustulemuse kohta toimkonnas. Kui ma õigesti mäletan, siis üks või kaks inimest pooldas erandite võimalikkust isikute hääletuse puhul, kuid ma ei esinda siin puldis mitte iseennast ja eiavalda oma isiklikku arvamust, vaid toimkonna enamuse arvamust. Toimkonna

enamuse arvamus oli see, et erandeid ei ole ja ka isikute valimiste puhul peab olema kontrollitav see, et erakondade liikmed, kes on siia valitud, peavad kinni omavahelisest koalitsioonist.

I.Raig: Härra Hallaste, kas me selles küsimuses ei võiks pöörduda ka teiste riikide kogemuse poole. Võib-olla te tutvustaksite, kuidas on olukord teistes riikides.

I.Hallaste: Mul kahjuks ei ole sellist ülevaatlikku informatsiooni nagu härra Peet Kasel, kuid näiteks Saksamaal on hääletamine isikute puhul kindlasti salajane. Ja sellega seoses kui taheti maha Willy Brandti valitsust ja osa sotsiaaldemokraate oli valmis tulema selles hääletuses üle demokraatide leeri ja nende häältega oleks asi olnud teostatav, siis salajane hääletamine andis tulemuse, et tegelikult umbusalduse hääletus ei teostunud. Nagu Stasi toimikute läbitöötamisel selgus, oli üks saadik saanud Ida-Saksa luureteenistusest Ida-Saksa luureteenistusest ülesande toetada sotsiaaldemokraate ja ta hääletas vastupidiselt oma distsipliinile. Sedasama argumenti võib kasutada nii poolt kui ka vastu.

Juhataja: Küsimusi rohkem ei ole. Kas keegi soovib sõna selles küsimuses? Sõna saab härra Kask, palun.

P.Kask: Aitäh, ma püüan vastata sellele küsimusele nii hästi kui ma oskan. Kirjandust selle kohta, kui palju kasutatakse avalikku ja kui palju salajast hääletust, ei ole väga palju, vähemalt pole ette sattunud. Aga ühest raamatust on küll üks lause meelde jäänud, on mõnes riigis, näiteks Itaalias ja Jaapanis, kasutatakse ka salajast hääletamist. Nii et üldiselt on hääletamine siiski avalik, näiteks USA-s ei tunta üldse sellist asja nagu salajane hääletamine. Ja põhjendused: eriti peaministri valimistel, kui hääletamine on salajane, siis ei saa sõlmida lepinguid, sest ei ole garantiid, et lepingust kinni hoitakse. Aga kui on vähemus (ühelgi erakonnal ei ole enamust parlamendis), siis iolma lepinguteta ei ole võimalik enamust moodustada. Nii et on erakordselt tähtis, et selles küsimuses oleks hääletamine avalik. Ka muudes küsimustes. Kui me ikka jõuame natukene edasi oma arenguga, aga juba praegugi hääletatakse Ülemnõukogus tähtsamaid

küsimusi erakondade piiride järgi (kui ei ole erakondi, siis on väga selgepiirilised rühmitused olemas), siis ei ole nagu erilist häbi hääletada poolt või vastu, kui terve see blokk hääletab ühtmoodi. Ja tõepoolest, härra Hallaste juba märkis seda, salajased hääletused toovad endaga kaasa äraostmisi, mida on praktiliselt võimatu pärast tuvastada. Nii et neil kaalutlustel, arvestades praktikat ja neid argumente, mina hääletan küll avalikkuse poolt. Täna.

R.Arjukese: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Tahaksin toonitada, et peaministri kohalemääramine on pisut teisiti kui väljaspool parlamenti isiku kohalemääramine. Aga näiteks parlamendi juhataja või muude parlamendi ametimeeste valimine peab siiski olema üldiste valimisreeglite järgi. See, mis puudutab parlamendi sisemist tegevust, peab olema salajane hääletus.

J.Rätsep: Austatud juhataja ja kolleegid! Ma mõtlen, et selles Eesti ohtlikus konfliktis olukorras, kus me oleme, kus isikute vahelised suhted mängivad väga olulist rolli, on siiski erandi ärajätmine küllaltki ohtlik, ja just nimelt vastupidises mõttes. Ma kujutlen mõnda oma noort kolleegi, advokaati siin parlamendiliikmena, kes võtab osa kohtunike ametisse kinnitamisest. Lihtsalt konjunktuursetel kaalutlustel on ta kohustatud (kui ta neid kaalutlusi arvestab) hääletama kõigi kandidaatide poolt. Kui ta tahab teha oma kutsetööd ja ei taha seda, et hääletamisel läbi käinudkohtunik tema vastu hääletajad meelde jätab ja tulevikus nuhtleb selle advokaadi kliente. Siin on väga palju niisuguseid keerulisi aspekte, mille puhul me peaks säilitama erandi isikuvalimiste puhul.

Juhataja: Hr. Tarand, palun.

A.Tarand: Lugupeetud juhataja, ma ütleksin kolleegidele siiski seda, et hr. Rätsepa näide on ilmselt küll tõsine, aga üldiselt kogu meie ühiskond kannatab siiski niisuguse väga ladna mehe mängimise all ja selja taga siis tehakse üht ja teist teistmoodi. See on niisugune raske pärand. Kui parlament ei anna siin eeskujuga, et oma tegude eest on igaüks võimeline ka vastutama, siis seda vastutust me oma ühiskonda eriti ei juurutagi ja

sellepärast on muidugi mõeldav, et mõnel erandjuhul on tõesti kole avalikult vastu hääletada, aga üldiselt printsiibis peaks siiski see toetuma. Tänan.

Juhataja: Aitäh. hr. Järlik, palun.

R.Järlik: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Meil on siin saalis täna juba juttu olnud, et parlamendiliikmed võivad hakata varjama oma tulusid, ei deklareeri neid. Teine lurjuste kategooria võib välja tulla siis sellest, kui nad hakkavad kokkuleppeid rikkuma, ühesõnaga ausaid inimesi nagunii loota ei ole, saame neid ausaks teha ainult salajase hääletamisega. Ma arvan, et see siiski ei ole piisav ja mina pooldaksin ka, et teatud isikuvalimiste puhul tuleks jätta võimalus salajaseks hääletamiseks.

Juhataja: Aitäh. Hr. Saatpalu.

V.Saatpalu: Tegelikult on isikuvabaduse ja kambavaimu dilemma sellesse paragrahvi peidetud, arvestades, et me valime parlamenti parteinimekirjade alusel, ja seetõttu ma ei julgeks olla praegu nii tark, et öelda midagi kategoorilist ja ma jätaks selle reglementeerimise tõesti vastava seaduse raamesse, mis tähendab seda, et ma soovitaksin põhiseadusesse reglementeerimise võimalus jätta. Kas me oleme siis targemad, kui me seda seadust kirjutame või kes siin saalis kirjutavad, mis reglementeerib selliseid valimisküsimusi, seda ma ei oska ka öelda, kuid on põhjust arvata, et mida edasi, seda targemad need inimesed on. Ja ma usun, et see annab ka valitule mõneti suurema enesekindluse tegutsemiseks, kui on salajased valimised. Aitäh.

Juhataja: Hr. Kaalep, teil on sõna. Palun.

A.Kaalep: Tahaksin toetada sedasama reservatsioonid, et mõnikord võib hääletamine olla ka salajane. Ja ma otsisin praegu palavikuliselt eeskuju Sveitsi ja Soome põhiseadusest, mis mul mõlemad on käepärast. Sveitsi põhiseaduses ei ole öeldud muud, kui et mõlema nõukogu liikmed hääletavad ilma instruksioonideta. Kas nad iga kord otsustavad avalikult või salaja, seda ma tõesti ei tea. Aga Soome põhiseaduses endas ei ole mitte midagi selle küsimuse kohta, küll on aga väga põhjalikus 1927.a. vastuvõetud

Eduskunna põhimääruses väga täpselt ja väga üksikasjaliselt kirjeldatud ka salajase hääletamise läbiviimise korda, ja nagu ma aru saan, Soome Eduskunnas puudutab see just nimelt valimisi. Nii et see võimalus on seal olemas. Me ei tohiks seda võimalust vajalikul puhul siiski kasutamata jätta.

Juhataja: Hr. Sovetnikov, teil on sõna. Palun.

S.Sovetnikov: Lugupeetud härra eesistuja, minu arvates meie ei ole veel valmis avalikuks hääletamiseks, meil ei ole poliitilist kultuuri. Meie Ülemnõukogu töökogemus näitab seda. Ma arvan, et ikka salajane peab olema ka. Igal juhul. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Ja vist viimane sõnavõtt on hr. Käbinilt. Palun.

T.Käbin: Tänan, hr. juhataja. Ma ei tahaks enam tuua erilisi argumente avaliku või salajase hääletamise poolt ja vastu. Neid on toodud piisavalt. Ja ma ei tahaks praegu ka teiste riikide põhiseadusi tutvustada, aga ma tahaksin rõhutada seda, et avalik hääletamine tähendab kokkulepetest kinnpidamist, tähendab ausust, ja salajane hääletamine annab võimaluse kokkuleppeid rikkuda, neist mitte kinni pidada. Ma eelistan avalikku hääletamist. Aitäh.

Juhataja: Aitäh. Kuivõrd töö algusest on omajagu aega möödunud, siis katsuksime salaja välja selgitada, palju meid kohal on. Lugemine näitas 32, aga võib-olla registreerimine näitab midagi muud. Kohaloleku kontroll palun.

Tänan. Me asume hääletamise juurde.

Hr. Hallaste, palun korraks kõnepulti, et ette lugeda küsimus, mille me esitame Assambleele. Teiseks ma palun, et hr. Hallaste ütleks välja, kas meil toimub konkureeriv hääletamine, kus võetakse vastu vaid üks otsus, kuna hääletamisreeglid on erinevad. Palun.

I.Hallaste: Ma teen ettepaneku panna hääletusele konkureerivalt järgmises sõnastuses. Kes on selle poolt, et hääletamine riigikogus on ainult avalik ilma eranditeta? Poolthääled näitavad seda, et erandeid ei tule, vastuhääled seda, et on võimalikud ka erandid. Lõplikud hääletamised kõigis küsimustes viiakse läbi järgmisel nädalal.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, §65 lg. 2. Härra

Hallaste, palun veel kord lugeda ette küsimus, ja me asume hääletama.

I.Hallaste: Kes on selle poolt, et Riigikogus hääletamine on avalik ilma igasuguste eranditeta?

Juhataja: Hääletame. Poolt 17, vastu 17. Kindlasti on toimkonnal hea edasi töötada. Selles küsimuses on selgus käes. Härra Hallaste, palun jätkame.

I.Hallaste: Ma tänan assambleeliikmeid tõhusa tegevuse eest. See näitab, et need väljapakutud probleemid on tööpoolest probleemid ja neid ei ole võimalik kergekäeliselt lahendada.

§ 65 lg. 3. Siin on 3 varianti ja need tuleks kõik panna konkureerivalt hääletusele. Kahjuks teile väljajagatud variantide loetelus ei ole kogu tekst säilinud, see on faksis kaduma läinud, ja toimkonna poolt esitatud tablis see väga selgelt loetav ei ole. Ma tutvustan probleemi olemust. I variandis oleks § 65 lg. 3 põhitekst: Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälteenamusega. See tähendab, et kui poolt hääletab rohkem kui vastu. Erandid selles reeglis määrab põhiseadus. II variant on härra Kåbini ettepanek: Riigikogu aktid võetakse vastu poolt- või vastuhääletamise teel poolthäälteenamusega, kui põhjendus ei näe ette teistsugust häälteenamust.

III variant: Riigikogu aktid võetakse vastu lihthäälteenamusega kohaolijatest, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust häälteenamust.

Omapahel on konkureerimas nagu natuke erineval alusel erinevad ettepanekud. Kõigepealt Tiit Kåbini ettepanek lähtub sellest, et saadik võiks hääletada ainult poolt või vastu. Siin erapooletult hääletada ei saa. Inimene võib hääletamisel olla kas poolt või vastu, või ta läheb siis saalist välja, kui ta ei taha olla ei poolt ega vastu. See on sel juhul, kui läheb läbi II variant. Argument on see, et paljudes maades on hääletuskord selline, et puudub võimalus olla erapooletu. Ma võin tuua siia kõrvale Rootsi, kus on võimalus olla erapooletu sel viisil, et lahkud saalist ja viid vastasmeeskonnast endaga ühe mehe kaasa. Et siis mõlemad hääled langeksid ära.

Juhataja: Täna, härra Hallaste. Nüüd on küsimuste esitamise aeg. Millised on küsimused § 65 lg. 3 kohta?

I. Hallaste: Ma selgitaksin veel kord. Tähendab, I ja III variandi erinevus, tugevam nõue on kolmandal variandil poolthäälteenamus, enam poolt kui vastu võimaldab vastu võtta seadusi vähema häältearvuga. Lihthäälteenamus kohalolijatest nõuab nagu rohkem saadikuid, kes on selle poolt, ja see teeb sellega vastuvõtmise raskemaks. Toimkonna enamus pooldas põhiteksti.

Juhataja: Härra Runnelil on sõna küsimuse esitamiseks. Ei soovi. Palun, kas on teisi küsimuse esitajaid? Küsimusi ei ole. Palun, kes assambleeliikmetest soovib sõna võtta selle probleemi kohta. Härra Käbin, palun.

T. Käbin: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma lühidalt põhjendaksin oma ettepanekut (ainult poolt- ja vastuhääletamine). Muide, see ettepanek oli korra arutusel Ülemnõukogu reglemendi täiendamisel, ja kahjuks häältega 28:29 ei läinud läbi. Põhimõte on selles, minu arusaamise järgi peab igal parlamendiliikmel olema kindle seisukoht, mille ta välja ütleb, kas ta toetab või ta ei toeta. Või kui ta ei ütle midagi, siis ta lihtsalt ei osale hääletamisel. Kui vaadata teiste riikide kogemusi, näiteks Austrias on võimatu olla erapooletu, sest häälte lugemisel pooltolijad tõusevad püsti, kes jääb istuma, on vastu, saalis kolmandat võimalust ei ole. USA-s (paljud on kindlasti näinud ka televiisorist) küsitakse tähestikulises järjekorras üle. Esinduskoja liige tõuseb püsti ja ütleb jah või ei. Ja ka elektroonilistes hääletussüsteemides, mis mõnes osariigis on sisse viidud (näiteks Marylandi osariigis), on samuti ainult kas poolt või vastu. Ja see hääletamistabloo töötab neil muide kogu hääletamisprotsessi aja, mitte nii nagu praegu meil siin, kus tulemusi näeme alles lõpus. See tähendab, et kogu protsessi ajal on teada, kuidas keegi teine on hääletanud. USA-s on üks variant, kus hääletatakse hääletamismasinade kaudu, mida Kapitooliumis on 44 tükki, ja siis sa tõepoolest ei tea, kuidas keegi teine on hääletanud. Ja näiteks Briti kui ka USA esinduskogudes näevad reglemendireeglid ette ka sellise võimaluse, et loendatakse poolt

ja vastu, Inglismaal lahkutakse saalist eri uste kaudu, kes on poolt - lahkuvad ühest, kes vastu - teisest uksest. USA-s vastavalt reglemendile mööduvad saalis asuvast loendajast kõigepealt need, kes on poolt, ja siis need, kes on vastu. Nii et ka ianult poolt- ja vastuhääletamine. Siin saalis see nupp jääks lihtsalt kasutamata. Tõepoolest on selliseid juhtusid, kus inimene ei taha öelda oma seisukohta, siis ta lihtsalt ei võta hääletamisest osa. Nii et minu ettepanek on see hääletusprintsip fikseerida põhiseaduses. Tänan.

P.Kask: Austatud kolleegid, mina hääletasin Ülemnõukogus T.Käbini ettepaneku poolt. Ma arvan ka, et nupp "erapooletu" siin puldis on ülearune. Kes tahab olla erapooletu, see võib küll saalist välja minna ja kahte eri kategooriat ühtede ja samade tagajärgedega pole mõtet luua. Aga samal ajal mina ei näe vajadust, et seda tähtsat asja tuleks nüüd põhiseadusse kirjutada ja sellepärast olen põhiteksti poolt. Ma arvan et seda kollast nuppu saab ka ära kaotada, ilma et see oleks põhiseadusse kirjutatud. Tänan.

J.Rätsep: Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Olen täpselt sama lahenduse poolt, see ei ole põhiseaduses reglementeeritud küsimus. Küll aga hääletasin kollase nupu säilitamise poolt, meil on ta olemas. Seal, kus tõesti tõusta tuleb või istuma jääda, on see iseküsimus. Me oleme selles mõttes tehnoloogia poolest natuke edasi arenenud ja ma usun, et neid traditsioone tasuks säilitada. Ma ütleksin, mis puhul kasutan kollast nuppu. Kasutan seljuhul, kui minu arvates küsimus ei ole hääletamiseks tõsine. Selle tühja asja pärast ma ei hakka saalist välja kõndima. Kui küsimuse vastus ei vääri poolt- ega vastuhäält, ja niisuguseid olukordaid algaja parlamendi praktikas tuleb ette. Kollane nupp on sel juhul vajalik tahteväljenduse viis.

J.-K.Talve: Armsad kolleegid, kollane nupp on vajalik sel juhul, kui on küsimus Riigikogu kvorumis. Kui sa saalist väljud, siis võib kvorum puududa, aga kui sa oled erapooletu, oled sa ikka kohal. Ja selles mõttes on see vajalik.

I.Raig: Austatud kolleegid! Kollase nupu küsimus on

muidugi Riigikogu reglemendi küsimus ja mis puutub härra Käbini parandusettepanekusse ja kommentaaridesse, siis ma ei saa nõustuda, sest nad olid ühekülgsed selles mõttes, et eri riikide parlamentides kasutatakse erinevate küsimuste hääletamisel erihääletamise korda, esineb nii püstitõusmist ja väljaminemist kõrvutielektronilise hääletamisega. See sõltub sellest, millist küsimust hääletatakse. Nii et ma olen ka selle poolt, et see on reglemendi küsimus. Me peame seda reglementi hakkama tõsiselt arutama ja siis jätame selle küsimuse küll välja. Täna.

V.Salum: Ma ei ole tehnika vaenlane ja kuna meil on see "erapooletu" olemas, siis minu arvates see asendab ka mittehääletamist. Kvoorumi kontrolliks on ta vajalik, las olla siis kõik kolm nuppu.

T.Velliste: Härra juhataja, ma toetan härra Rätsepa ja härra Talve seisukohta kollase nupu vajalikkusest. Ma lisaksin siia veel selle mõtte, et küsimus pole mitte ainult nendes olukordades, kus hääletamise objekt on tühine, on ka selliseid hääletamise objekte, mis võivad olla küllalt olulised, kuid sisuliselt sellised, kus erapooletu hääletamine on vajalik südametunnistuse järi. On tõesti olukordi, kus pole võimalik hääletada ei poot ega vastu. Ja ma ei näe mingit põhjust, et seejuures peab saalist välja astuma. Täna.

Ü.Aaskivi: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin teie tähelepanu juhtida ühele väga olulisele asjale, enne kui te hääletamisele asute. Nimelt need inimesed, kes oma südames toetavad seda, et Riigikogu võtaks vastu otsused lihthäälteenamusega kohaolijaist ja samas soovivad, et kollane nupp alles jääks (seda võimalust tõtt-õelda küll meie alternatiivid ei paku, kuid ma tahan juhtida sellele tähelepanu), siis sellisel juhul just see kollane nupp saabki kaalukeeleks, ja lihthäälteenamus kohalolijatest tähendab seda, et erapooletu hääli muutub vastuhääleks. Ja sellepärast tuleb siin hääletada väga teadlikult, ei tohiks teha juhuslikke otsuseid. Ma usun, te saate aru, mida ma õelda tahtsin just selles mõttes, et ka kollane, erapooletu hääli võib teatud olukordades teatud hääletuste puhul osutada vastu hääleks. Aitäh.

R. Järlik: Austatud juhataja, lugupeetud kolleegid! Seoses Ülle Aaskivi sõnavõtuga ma teeksin ühe olulise märkuse. See kollane nupp on omamoodi eelnõude kvaliteedi kontroll, vahel tuleb kollast nuppu vajutada lihtsalt sellepärast, et ma pooldan selle küsimuse lahendamist, kuid eelnõu, mis on mulle ette antud, ei ole selle lahendamiseks minu arvates küps. Sellisel juhul ma ei saa olla vastu, aga ei saa olla ka poolt. Aitäh.

Juhataja: Tänan. Nüüd tõepoolest rohkem sõnavõtjaid ei ole. Palun, härra Hallaste, me asume hääletamist ette valmistama.

I. Hallaste: Ma kommentaari korras ütleksin, et proua Aaskivil pole päris õigus selles, et kollase nupu allesjäämist pole sees. Kollane nupp jääb alles selles III variandis ja erapooletu tähendab faktiliselt vastuhäält, kui Põhiseaduslikus Assamblees läheb läbi variant 3, et Riigikogu aktid võetakse vastu lihthäälteenamusega kohalolijatest, nii et nii ta ongi. Ja ma palun panna need variandid hääletusele konkureerivalt, arvesse lähevad poolthääled, kusjuures esimesena palun panna hääletusele § 86 lg. 3 põhitekst, mis ütleb, et Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälteenamusega, s.t. kui poolt hääli on rohkem kui vastu. Erandid sellest reeglist määrab põhiseadus.

Järgmisena oleks hääletusel härra Käbini ettepanek: Riigikogu aktid võetakse vastu poolt või vastu hääletades poolthäälteenamusega, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust hääletamist.

Ja kolmandaks, lihthäälteenamusega kohalolijatest.

Juhataja: Tänan. Lugupeetud kolleegid, meil on jäänud töötada paarkümmend minutit, palun teie tähelepanu. Hääletamisele läheb § 65 lg. 3. Konkureerivalt hääletatakse kolme ettepanekut. Esiteks § 65 lg. 3 põhitekst: Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälteenamusega, s.t. kui poolt hääletab rohkem kui

vastu, erandid sellest reeglist määrab põhiseadus. Hääletame.
Poolt 25.

Teisena panen hääletusele variandi, mille esitas Tiit Käbin: Riigikogu aktid võetakse vastu poolt või vastu hääletades poolthäälteenamusega, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust häälteenamust. Hääletame. Poolt 6.

Kolmas, viimane variant. Riigikogu aktid võetakse vastu liht- häälteenamusega kohalolijatest, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust häälteenamust. Hääletame. Poolt 3.

Vastavalt meil tavaks saanud reeglitele konkureerivate ettepanekute hääletamisel on välja langenud kolmas ettepanek, mille sisu oli järgmine: Riigikogu aktid võetakse vastu lihthäälteenamusega kohalolijatest, kui põhiseadus ei näe teistsugust häälteenamust.

Ka selles küsimuses lõplik hääletamine konkureerima jäänud kahe variandi vahel viiakse läbi järgmise nädala neljapäeval või reedel. Jätkame.

I.Hallaste: Järgmine probleem on lihtne ja kergesti lahendatav, sellest ei sõltu tegelikult midagi, see on rohkem vormiküsimus. See on § 64 p. 7. Toimkond on seisukohal, et alatiste komisjonide nimekirja või ühtegi alatist komisjoni ei ole tarvis põhiseaduses eraldi loetleda ja pakkus välja sõnastuse: Riigikogu moodustab alatise ja ajutise komisjone, alatiste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega. Meile saabus härra Uluotsa ettepanek sõnastada paragrahv ümber selliselt: Riigikogu võib oma liikmete hulgast valida õiguskomisjoni, eelarvekomisjoni ja vajaduse korral muud komisjonid. Kusjuures järgnevates paragrahvides ei fikseerita nende komisjonide erilist staatust. Ma teen

ettepaneku panna küsimus hääletamisele selliselt, et me saaksime hakkame ühe hääletusega. Kes on selle poolt, et põhiseaduse tekstis ei fikseerita nimeliselt ühtegi alatist komisjoni? See langeb kokku ka komisjoni seisukohaga. Tänan.

Juhataja: Millised on küsimused härra Hallastele?

A.Tarand: Lugupeetud juhataja, kas lühendamise mõttes ei kõlbaks üleüldse ilma teise lauseta. Riigikogu moodustab alatisi ja ajutisi komisjone. Väevalt et üks Riigikogu ilma seaduseta neid komisjone teeb. Põhiseaduses seda täpsustust vahest poleks vaja.

I.Hallaste: Praegu näiteks Ülemnõukogus tekivad komisjonid ilma seaduseta, tekivad siis, kui mõnele tuleb pähe teha mingisugune komisjon ja see tehakse ära mingi otsusega, nii nagu kõik põhiseaduslikud küsimused Ülemnõukogus. Selle fikseerimine, et nimekirja ja pädevuse määrab seadus, tähendab, et need tuleb fikseerida mitte otsustega, vaid tõepoolest seadusega läbi mitme lugemise jne.

T.Kork: Lugupeetud ettekandja, teie viimane seisukoht ja siin tekstis toodud seisukoht välistavad mõningate erikomisjonide moodustamise vajaduse korral. Ma pean siin silmas, kui me otsustame moodustada erikomisjoni sellesama juurdlusbüroo kohta.

I.Hallaste: Lugupeetud härra Kork, ma palun tähelepanelikult lugeda - alatiste komisjonide nimekiri. See tähendab, et see lause ei välista ajutiste või uurimiskomisjonide moodustamist, seda võidakse teha kas Riigikogu terviku poolt või mingite komisjonide poolt, seda määrab juba Riigikogu kodukorra seadus. Aga alatiste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega.

Juhataja: Aiäth, küsimusi rohkem ei ole. Sõna saab härra Uluots, palun.

Ü. Uluots: Lugupeetud assambleeliikmed, ma põhjendan, argumenteerin oma ettepaneku sisu. Põhiseaduses oleks ära määratud kaks kindlat, kõige tähtsamat komisjoni: eelarvekomisjon (kuna meie põhiseaduses on ka eelarve peatükk), ja teine on õiguskomisjon. Need on tasakaalustavad jõud, kohustuslikud tasakaalustavad jõud parlamendis. Kui me ei pane neid kahte komisjoni põhiseadusesse sisse, siis võib poliitiliste mängude tulemusena tekkida selline situatsioon, et parlament on ilma õiguskomisjonita või eelarvekomisjonita. Selle tõenäosus võib olla ainult 1 või 2%, kuid selline võimalus on olemas. Ja selleks et tasakaalustada parlamendis otsuste vastuvõtmist, oleks nende kahe komisjoni fikseerimine põhiseaduses vajalik. Ülejäänud on juba parlamendi oma reglemendi ja kodukorra küsimus.

Juhataja: Tänan. Palun, kas on veel sõnavõtusoovijaid?

Ü. Aaskivi: Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin öelda, et III toimkonnas oli tegelikult see probleem arutusel juba ammu enne seda, kui härra Adamsi eelnõu meil aluseks võeti või kui härra Uluotsa ettepanek meile laekus. Nimelt ka Raidla töögrupi eelnõus oli nimetatud just nimelt õiguskomisjoni. Ja selle arutelu tulemusena meie toimkond leidis, et tuleks lisada ka eelarvekomisjon. Kuid hilisemate arutelude käigus me häälteenamusega oleme sellest mõttest siiski loobunud, aga tegelikult siin järelemõtlemise ainet on, sest tõepoolest võib-olla oleks mõneti vajalik juba Riigikogu valimistel teada, mis on ikkagi põhiline, millise tööga tuleb Riigikogus kokku puutuda. Sellest tingituna ma tean ka, et töögrupp oma eelnõus pakkus õiguskomisjoni välja. Aitäh.

J.-K. Talve: Lugupeetud kolleegid, minu meelest on nii, et nimepidi siin mingit komisjoni nimetada on tarbetu. Kui ei määratleta nende komisjonide pädevust ka juba põhiseaduses, siis jääb see täiesti abstraktseks.

V. Saatpalu: Loetelu siin oleks mõneti jälle usaldamatuse aluseks meie riigikogude suhtes. Ma usun, et nad on piisavalt targad, et just sellenimelisi komisjone teha, sest ma ei kujutle Eesti parlamenti, kes arvab, et ilma eelarvet arutamata saaks riiki juhtida ja ilma eelarvet arutamata saaks kuidagi edukalt ka ise parlamendis toime tulla. Ja selleks, et eelarve riigil oleks, on paratamatu, et on eelarvekomisjon. Niisamuti võiks seda juttu ka rääkida õiguskomisjoni suhtes, ja ma usun, et kui meil oleks praegu rohkem aega mõelda, siis me leiaksime veel ühe komisjoni, mida me siia loetelusse peaksime panema. Ja kokkuvõttes ma ei poolda loetelu käsitlemist antud paragrahvis.

A. Tarand: Lugupeetud juhataja, härra Saatpalu sõnavõtu järel ma nii hämmingus enam ei ole nagu ma olin. Ma ei saanud aru, keda õieti tahetakse kinni siduda. Kui valitakse üks parlament, teda kohustatakse tegema põhiseaduslikult tehtud asju, siis valitakse ikka parlament. Kas meie praegu oleme tõepoolest võimelised ette nägema, milliseid komisjone on tarvis 25 aasta pärast? Aga niipea kui me seda ei arva, niipea on sellel parlamendil ju vabad käed nagu seadusandjal, kas ta kinnitab need seadused vms. See on tema asi, kuidas ta need komisjonid moodustab. Aga miks me selle tööprotsessiga peaksime ikka põhiseadusse tungima? Ja nüüd on mu hämming välja öeldud ja ma lõpetan. Aitäh.

T. Käbin: Ma pean tunnistama, et ma ei saa üldse aru eelkõneleja hämmingust, sest sellest printsiibist lähtudes, millest lähtus tema, me peaksime Riigikogu pädevuse üldse põhiseadusest

välja jätma, sest ei tohi ju talle midagi ette kirjutada, ta on nii tark, et ta teab kõik ise, mis teeb. Kas fikseerida mõned nimelised komisjonid või mitte? Ega tervet nimekirja keegi eitahagi siia sisse tuua, see on võimatu. See on ju kokkuleppe küsimus. Ja ilmselt need kaks komisjoni, mis praegu on välja pakutud, eelarve- ja õiguskomisjon, on tõesti sellised, mis on ka sajandi pärast, ka kahe sajandi pärast. Ja küsimus ongi selles, kuidas me hindame, kas fikseerime nad või ei. Ja ilmselt seda hinnangut me saame hääletades.

H. Runnel: Kallid kolleegid, ma julgen tsiteerida kaudselt mõnga riigimeest, kes on öelnud, et eelarveõigus on rahva esinduse üks suuremaid õigusi ja teatavasti on rahandus riigi üks suurimaid jõude. On olemas kaks tendentsi, üks ütleb, et eelarve peab koostama valitsus, ja teine tarkus ütleb, et siin on parlament üldse tarbetu. Sellepärast eelarve põhiseaduslik kinnistamine on täiesti otstarbekohane, selle toimkonna nimetamine ei ole sugugi liiast. Tänan.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, kui see on võimalik, siis annaksin viimasena sõna härra Adamsile. Nimelt me lubasime, et lõpetame kell 18.00, on jäänud veel mõned minutid.

J. Adams: Projekti tegemisel tekkis meil sama probleem, kas nimetada mõnda alatist komisjoni või ei. Ja probleem tekkis natuke teise kandi pealt kui praegu. Kui üldise konstruktsiooni kohaselt riigiametnike määramine käib kompetentse valiku teel, mille siis kinnitab riigipea, siis mitmete ametnike väljavalimise mehhanismi juures oleks oluline sobivam anda see mitte Riigikogu kui terviku, vaid just ühe tema spetsiaalse toimkonna hooleks. Ja siin on küsimus muidugi selles, kas üldse nimetada või ei, selleks oleks vaja põhimõtteline otsus teha.

Juhataja: Ma palun kõigil pisut kannatust ja suurt tähelepanu, sest me oleme jõudnud hääletamiseni. Palun kõnepulti härra Hallaste, et formuleerida küsimus ja öelda, kas me asume konkureeriva hääletamise juurde, palun tähelepanu.

I.Hallaste: Ma arvan, et me saame hakkama ühe hääletusega, ja küsimuse võiks sõnastada selliselt: kes on selle poolt, et Riigikogu komisjone põhiseaduses ei fikseerita, vaid need määratakse seadusega.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, § 64 ja põhitekst. Hääletamisele läheb ettepanek, kes on selle poolt, et põhiseaduses Riigikogu komisjone ei nimetata. Härra Runnelil on protest, palun.

(Saalist, ei kuule)

Härra Runnel esitas protesti. Kas toimkonnal on võimalik seda arvestada või jääb toimkond oma ettepaneku juurde?

I.Hallaste: Me võime panna küsimuse ka teistmoodi, jaatavas vormis hääletamisele. Kes toetab § 64 teksti, mis kõlab nii: Riigikogu moodustab alatisi ja ajutisi komisjone. Komisjonide nimekiri ja pädevus kehtestatakse seadusega. Kes toetab seda?

Juhataja: Niisiis, kolleegid, veel üks protest, härra Koha, palun.

K.Koha: Lugupeetud juhataja, küsimus on selles, et võib ju hääletada, kas me oleme selle poolt, et kanda põhiseaduse teksti õigus- ja eelarvekomisjoni nimetus. Kes on selle poolt?

Seda põhiteksti pole keegi vaidlustanud, see jääb. Aga küsimus on kahe komisjoni sisselülitamises, ma saan Uluotsa ettepanekust niimoodi aru. Me peame selle ära hääletama.

Juhataja: Härra Hallaste, katsume veel kord sõnastada küsimust nii, et ei tekiks proteste ja et Assamblee langetaks otsuse selle kohta, kas ühte, kahte või rohkemat komisjoni põhiseaduses nimetatakse või mitte. Palun.

I.Hallaste: Ma ei ole viimase protestiga nõus, sest see ei lähtu komisjoni enamuse seisukohast. Kui on ühe hääletusega, siis lähtudes komisjoni seisukohast. Ja ma teen ettepaneku, et panna ikkagi hääletusele selliselt: Riigikogu moodustab alatise ja ajutise komisjone, alatiste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega. Poolthääli tähendab seda, et ühtegi komisjoni eraldi välja ei tooda, vastuhääled tähendavad seda, et ei hakata komisjone loetlema. Millised komisjonid, seda arutame edaspidi.

Juhataja: Härra Hallaste, üks hetk. Paraku ei ole me jõudnud veel sinna, et hääletama hakata. Härra Adams, kas teil on protest?

J. Adams: Ei, mul ei ole, ütleme, et jah, mul on protest. Minu arvates härra Hallaste sõnastatud paragrahv poolt või vastu hääletamine ei lahenda meil põhiküsimust. Põhiküsimus on selles, kas me otsustame, et põhiseaduses ei nimetata, nimeliselt mitte ühtegi komisjoni või vastavalt vajadusele siiski mõnda nimetatakse. Minu arvates, kui me oleme selle printsiibi läbi hääletanud, siis me saame siirduda konkreetselt härra Hallaste poolt pakutud redaktsiooni poolt- ja vastuhääletamisele.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, lugupeetud härra Hallaste ja III toimkond! Palun.

I.Hallaste: Kuna see küsimus tekitab nii palju vaidlusi ja segadust, siis... Kes on selle poolt, et põhiseaduses eraldi loetleda komisjone? Ma ei tahaks piirduda nende kahe komisjoniga, komisjone võib olla veel ka teisi, aga kes on selle poolt, et mõningaid komisjone nimeliselt põhiseaduses nimetada.

Juhataja: Kes on selle poolt, et põhiseaduses oleks nimetatud mõningad tähtsamad alatised komisjonid?

Härra Raig, palun.

I. Raig: Tänan, austatud kolleegid! Me peame ikka minema selle peale, et me teeme ühe alternatiivse mitmevariandilise hääletamise, ühe variandiga me siin ei saa, härra Hallaste.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, me lubasime lõpetada kell 18. Kell on 18.05. Meil jääb nagunii pooleli III toimkonna aruande esimese osa ärakuulamine ja selle läbiarutamine. Palun, kas III toimkond protestib, kui me praeguses seisus lõpetaksime tänase istungi, ja me jätkame siit, kus jäi pooleli, homme.

I. Hallaste: Mul on ettepanek teha see hääletus ära, et homme vähemalt pääseda kõigist nendest vaidlustest, mis praegu siin on olnud, ja küsimustest, et kui palju on need "mõningad komisjonid" jne. Nii et seetõttu teha ära üks hääletus ja teha selliselt. Kes on selle poolt, et põhiseaduses fikseerida alatised komisjonid nimeliselt? Juhatas seda ei toeta.

Juhataja: Juhatus otsustas, et 5 minuti jooksul me püüame veel seda küsimust lahendada. Härra Hallaste, palun siiski veel pulti. Kas härra Talvel on protest? Tänan. Kui me saame asuda hääletamise juurde, siis palun, et härra Hallaste veel kord loeb ette küsimuse, mida me hääletame. Palun tähelepanu.

I. Hallaste: Kes on selle poolt, et märkida ära põhiseaduses alatise komisjone nimeliselt?

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, panen hääletamisele. Kes on selle poolt, et märkida ära põhiseaduses alatise komisjone nimeliselt? Hääletame. Poolt on 8 assambleeliiget, vastu 25. Otsus selles ülikeerulises küsimuses on langetatud.

Ma tänan teid kõiki pingutava tööpäeva eest. Head õhtut

teile, kuid enne kui me laiali läheme, palun veel hetkeks tähelepanu. Ma tuletan meelde kõigepealt seda, et homme toimub täiskogu istung algusega kell 10. Palun, kas toimkondade esimeestest keegi soovib organisatsioonilistes küsimustes veel sõna võtta? Ei soovi. Täna teid veel kord. Head öhtut! Kohtume homme kell 10.